

Vysoká škola ekonomická v Praze

Národohospodářská fakulta

Hlavní specializace: Regionální studia

**PROSTOROVÉ PLÁNOVÁNÍ
V NĚMECKU – KOMPARACE S ČR**

diplomová práce

Autor: Stanislava Pincová

Vedoucí práce: Ing. Milan Damborský, Ph.D.

Rok: 2011

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně
a s použitím uvedené literatury.

Stanislava Pincová
V Kladně, dne 27. 8. 2011

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé práce Ing. Milanu Damborskému, Ph.D. za odborné vedení, trpělivost, cenné náměty a připomínky během zpracování této práce.

Abstrakt

Diplomová práce s názvem *Prostorové plánování v Německu – komparace s ČR* se zaměřuje na charakterizování systému prostorového plánování v této evropské zemi. Práce ve svém úvodu obsahuje vymezení základní problematiky a pojmů v oblasti prostorového plánování. Pro lepší pochopení německého systému prostorového plánování zde bude provedena socioekonomická analýza Německa, na kterou naváže již samotná charakteristika prostorového plánování. Následně na příslušných úrovních prostorového plánování bude uveden konkrétní případ realizace tohoto plánování na území Německa na praktické úrovni. Poslední část představuje komparace německého systému prostorového plánování s pojetím plánování v České republice poukazující na základní rozdíly a společné rysy.

Klíčová slova: prostorové plánování, územní plánování, regionální rozvoj, Německo

Abstract

Thesis titled *Spatial planning in Germany - comparison with the Czech Republic* is focused on characterizing the spatial planning system in this European country. Work in his introduction, contains the definition of basic concepts and issues in spatial planning. For a better understanding of the German system of spatial planning, there will be socio-economic analysis conducted in Germany, which will build on the very characteristics of spatial planning. Then at the appropriate levels of spatial planning will be given particular case of implementation of such planning in Germany at a practical level. The last part represents the comparison of German spatial planning with the concept of planning in the Czech Republic referring to fundamental differences and similarities.

Key Words: spatial planning, land-use planning, regional development, Germany

JEL klasifikace (JEL Classification)

R52 – Land Use and Other Regulations

R58 – Regional Development Planning and Policy

Obsah

Seznam zkratk	1
Úvod	3
1. Uvedení do problematiky prostorového plánování	5
2. Spolková republika Německo	8
3. Prostorové plánování v Německu	25
3.1. <i>Legislativní úprava</i>	26
3.2. <i>Zásady prostorového plánování</i>	27
3.3. <i>Zapojení Německa do mezinárodních organizací</i>	28
3.4. <i>Jednotlivé úrovně německého prostorového plánování</i>	30
3.4.1. <i>Celostátní úroveň</i>	30
3.4.2. <i>Zemská úroveň</i>	35
3.4.3. <i>Regionální úroveň</i>	36
3.4.4. <i>Místní úroveň</i>	37
3.5. <i>Posuzování dopadů na životní prostředí</i>	39
3.6. <i>Území se zvýšenou potřebou na plánování</i>	40
3.7. <i>Účast veřejnosti</i>	42
4. Konkrétní případy prostorových plánů	43
4.1. <i>Zemská úroveň: Severní Porýní-Vestfálsko</i>	43
4.2. <i>Regionální úroveň: Střední Durynsko</i>	47
4.3. <i>Místní úroveň: Berlín</i>	50
5. Komparace s pojetím v České republice	56
Závěr	60
Zdroje	63
Seznam grafů	70
Seznam obrázků	70
Seznam tabulek	71
Seznam příloh	71
Přílohy	72

Seznam zkratek

AWZ	Výlučné hospodářské zóny (<i>ausschließliche Wirtschaftszone</i>)
BA	Spolkový úřad práce (<i>Bundesagentur für Arbeit</i>)
BBR	Spolkový úřad pro stavební a prostorové plánování (<i>Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung</i>)
BfN	Spolkový úřad pro ochranu přírody (<i>Bundesamt für Naturschutz</i>)
BiB	Spolkový úřad pro výzkum populačního vývoje (<i>Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung</i>)
BMU	Spolkové ministerstvo pro životní prostředí, ochranu přírody a jadernou bezpečnost (<i>Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit</i>)
BMVBS	Spolkové ministerstvo dopravy, výstavby a rozvoje měst (<i>Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung</i>)
BMWI	Spolkové ministerstvo hospodářství a technologií (<i>Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie</i>)
B-plan	Regulační plán (<i>Bebauungsplan</i>)
BSH	Spolkový úřad pro námořní dopravu a hydrografii (<i>Bundesamt für Seeschifffahrt und Hydrographie</i>)
CDU	Křesťanskodemokratická unie Německa (<i>Christlich-Demokratische Union</i>)
CSU	Křesťanskosociální unie Německa (<i>Christlich-Soziale Union</i>)
CIA	Ústřední zpravodajská služba (<i>Central Intelligence Agency</i>)
ESPON	Evropská monitorovací síť pro prostorový rozvoj a soudržnost (<i>European Spatial Planning Observation Network</i>)
EU	Evropská unie
FDP	Svobodná demokratická strana (<i>Freie Demokratische Partei</i>)
F-plan	Územní plán (<i>Flächennutzungsplan</i>)
GG	Ústava Spolkové republiky Německo (<i>Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland</i>)
GIS	Geografický informační systém
HDP	Hrubý domácí produkt

LAU	Místní správní jednotka (<i>Local Administrative Unit</i>)
LEP/LEPro	Národní rozvojové plány/programy (<i>Landesentwicklungspläne/programe</i>)
LEP NRW	Národní rozvojový plán Severního Porýní-Vestfálska (<i>Landesentwicklungsplan Nordrhein-Westfalen</i>)
MPSV ČR	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
MMR ČR	Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky
NUTS	Nomenklatura územních statistických jednotek (<i>Nomenclature of Units for Territorial Statistics</i>)
OSN	Organizace spojených národů
ROB	Zpráva o prostorovém plánování (<i>Raumordnungsbericht</i>)
ROG	Zákon o prostorovém plánování (<i>Raumordnungsgesetz</i>)
RP	Regionální plán (<i>Regionalplan</i>)
SBD	Německý statistický úřad (<i>Statistisches Bundesamt Deutschland</i>)
SPD	Sociálnědemokratická strana Německa (<i>Sozialdemokratische Partei Deutschlands</i>)
SRN (BRD)	Spolková republika Německo (<i>Bundesrepublik Deutschland</i>)
UBA	Spolkový úřad životního prostředí (<i>Umweltbundesamt</i>)
VASAB	Vize a strategie v okolí Baltského moře (<i>Vision and Strategies around Baltic Sea</i>)

Úvod

Jak již vyplývá z názvu, diplomová práce, *Prostorové plánování v Německu – komparace s ČR*, se zabývá problematikou prostorového plánování jedné z největších evropských zemí. Toto téma se dostalo do popředí zejména po druhé světové válce, kdy u jednotlivých států vzrostla potřeba plánovat využití území a především jeho obnovu. Následný rozvoj a užití je v rámci jednotlivých států velmi rozdílné. Záleží zejména na intenzitě zapojení příslušných úrovní samosprávy a schopnosti dané země vyskytující se regionální problémy řešit.

Cílem práce je charakterizovat systém prostorového plánování v Německu, což následně poskytne vodítko k vymezení základních shodných i odlišných rysů v komparaci s přístupem k plánování v České republice.

Práce je systematicky dělena do pěti částí. První kapitola představuje obecné uvedení do oblasti prostorového plánování, které patří k jednomu ze zásadních témat územního a regionálního rozvoje. Jsou zde vymezeny pojmy prostorové, strategické a územní plánování, včetně Evropské charty územního/prostorového plánování. Nechybí ani charakteristika vzájemného vztahu mezi územním a regionálním rozvojem.

Stěžejní obsah druhé kapitoly tvoří socioekonomická analýza Spolkové republiky Německo, která je základem pro lepší představu a pochopení aplikace prostorového plánování na německém území. Analyzuje základní oblasti důležité pro další rozvoj státu. Je zaměřena především na ekonomiku, dopravu, trh práce, obyvatelstvo, územní a sídelní strukturu a geografické podmínky země.

Další část se již zabývá prostorovým plánováním v Německu. Jsou zde uvedena základní seskupení nadnárodního charakteru, kterých se Německo účastní, jelikož v důsledku globalizačního procesu a rozšiřující se spolupráce mezi státy se začaly na problematiku plánování zaměřovat i příslušné mezinárodní organizace či sdružení podporující zejména ochranu životního prostředí a přírodního bohatství nebo regionální a územní rozvoj. Plánování v každé zemi vychází z určitých principů a zásad. V Německu se tato oblast řídí především

Zákonem o prostorovém plánování (Raumordnungsgesetz). Neméně důležité jsou ostatní zákonodárné předpisy společně vytvářející základní legislativní rámec. Nezbytnou součástí kapitoly představuje vymezení jednotlivých úrovní, na kterých se plánování uplatňuje. Jedná se o celostátní, zemskou (spolkové země), regionální a místní (obce) úroveň. Mezi důležité složky systému prostorového plánování v Německu patří také účast veřejnosti při tvorbě prostorových plánů, hodnocení jejich vlivu na životní prostředí a tvorba speciálních rozvojových plánů pro území se zvýšenou potřebou na plánování.

Konkrétní případy plánů realizovaných na praktické rovině je možné nalézt ve čtvrté kapitole. Příkladem jejich aplikace na zemské úrovni je spolková země Severní Porýní-Vestfálsko (Nordrhein-Westfalen). Region Střední Durynsko (Mittelthüringen) slouží jako subjekt pro přiblížení využití prostorového plánování na regionální úrovni. Místní úroveň reprezentuje hlavní město Berlín, které díky speciálnímu statusu patří také mezi spolkové země. Vybrané oblasti se nalézají v odlišných částech německého území, tudíž lze očekávat rozdílné zaměření jejich prostorových plánů.

Poslední část porovnává německý systém plánování s pojetím v České republice. Komparace se zaměřuje především na zhodnocení jednotlivých shodných a rozdílných rysů obou uspořádání, což následně umožní posoudit, v jakých oblastech by se mohl český systém od toho německého případně inspirovat.

Podklady k diplomové práci jsou čerpány zejména z anglických a německých zdrojů. Jedná se především o odbornou literaturu přibližující oblast prostorového plánování, příslušné právní předpisy upravující tuto problematiku, dále studie místních univerzitních profesorů zabývajících se touto oblastí a v neposlední řadě konkrétních prostorových plánů na jednotlivých úrovních prostorového plánování. Všechna statistická data byla získána z internetových stránek Německého statistického úřadu (Statistisches Bundesamt Deutschland, SBD). V práci je využit kriticko-analytický přístup k problematice. Uplatňuje se zde hlavně metoda deskripce neboli popisu a metoda komparace.

1. Uvedení do problematiky prostorového plánování

V posledních několika desítkách let se dostává výrazně do popředí potřeba plánovat jednotlivé oblasti daného území takovým způsobem, aby byly využity co možná nejvíce účelně a efektivně. Obecně lze říci, že každý stát má svůj osobitý přístup k této problematice. Odlišnosti lze nalézt zejména v pojmenování plánování území, kdy např. ve Spolkové republice Německo se ustálilo označení Raumordnung neboli prostorové plánování, a dále v počtu úrovní, na kterých je plánování realizováno.

V plánovací praxi se lze zpravidla setkat se třemi možnými označeními plánovací činnosti – prostorové, územní nebo strategické plánování. Všechny způsoby se zabývají organizací činností na daném území a liší se zejména v přístupu k ní a svým zaměřením. Jako základní společný rys lze vymezit skutečnost, že se orientují na určité území neboli **prostor**, který lze definovat jako specifický „systém náležející k určitému územnímu celku. Má svou hodnotu i náklady na jeho užívání, má svou polohu a rozsah i estetické vlastnosti.“ (Starzyczná, 2007:9)

Problematikou **prostorového plánování** se začala zabývat také Evropská unie, která prostřednictvím Rady Evropy přijala v roce 1983 Evropskou chartu územního/prostorového plánování¹ (The European Regional/Spatial Planning Chart). Tato charta chápe prostorové plánování jako „vyjádření hospodářské, sociální, kulturní a ekologické politiky společnosti.“ Dále vymezuje jeho základní charakteristiky, podle kterých musí být demokratické, komplexní, účelné a předvídaté. Jako hlavní cíle, ke kterým činnosti v rámci prostorového plánování směřují, lze označit zajištění vyváženého sociálního a hospodářského rozvoje oblastí, zlepšování životních podmínek, zodpovědné zacházení s přírodními zdroji a ochranu životního prostředí. Vedle hlavní textové části je součástí charty také příloha, která obsahuje popis specificky utvářených území. Konkrétně se jedná o území venkovská, městská, pohraniční, horská, málo rozvinutá, hospodářsky ohrožená, pobřežní a ostrovy.

Prostorové plánování v evropských zemích bývá zpravidla realizováno na třech nebo čtyřech úrovních. Jejich počet závisí zejména na velikosti státu a jeho historickém vývoji, který má podstatný vliv na zformování prostorového plánování v Německu. Jedná se o zemi s historicky

¹ označována také jako Torremolinská charta podle španělského města Torremolinos, kde byla přijata

daným vysokým počtem obcí, které následně v rámci jednotlivých spolkových zemí vytvářejí a spolupracují v rámci regionů. Výsledkem těchto skutečností se stalo čtyřúrovňové plánování.

Mnohem úžeji než prostorové plánování je vymezeno **plánování územní**, které se zaměřuje především na funkční využití území. Lze ho chápat také jako „stanovení zásad organizace užití území, včetně věcné a časové koordinace výstavby a jiných činností ovlivňujících rozvoj území. Má vytvářet předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území, zejména se zřetelem na péči o životní prostředí a ochranu jeho hlavních složek, kterými jsou půda, voda, ovzduší a biota.“ (Univerzita Palackého v Olomouci, 2007) V rámci územního plánování příslušné subjekty (obce nebo jejich sdružení) vytváří územní plán, který určuje aktivity a činnosti umožňující další rozvoj daného území.

Samotný **územní rozvoj** je možné definovat jako „cílevědomé zhodnocování území, tj. záměrnou změnu způsobu využívání území a staveb v něm a/nebo intenzity jeho využívání tak, aby se zvýšil užitek (výnos).“ (Maier, 2000:59) A pokud nebude prováděn tzv. na úkor budoucích generací, lze jej označit jako trvale udržitelný. Základním cílem územního plánování je bezpochyby rozvoj území právě v souladu s tímto principem. Vše vychází z **konceptu trvale udržitelného rozvoje**, který představuje rozvoj zabezpečující potřeby současnosti, aniž by byla ohrožena schopnost budoucích generací uspokojovat své vlastní potřeby. To v sobě zahrnuje dva klíčové pojmy: a) koncept potřeb, zejména s ohledem na základní potřeby chudých na světě, které by měly být dány jako hlavní priorita a b) myšlenku omezení vyplývající ze stavu životního prostředí, aby vyhovovalo současným i budoucím potřebám. (International Institute for Sustainable Development, 2011)

Obdobně jako územní plánování je také **strategické plánování** nástrojem určeným pro správu a rozvoj dané oblasti. Jedná se ale již o rozvinutější „proces, ve kterém se hodnotí současná situace území a možné vývojové trendy, stanoví cíle a indikátory rozvoje území, vypracovává strategie či plány k dosažení těchto cílů a indikátorů a stanovují postupy pro monitorování výsledků a přijímání opatření. Nutností je také plánovat aktivity do takových míst, kde nebudou narušovat životní prostředí a kde přírodní podmínky nebudou svými vlivy ohrožovat člověka.“ (Půček, 2009) Na základě všech těchto požadavků se následně vypracovávají strategické plány rozvoje. Lze je vytvořit pro kraj, region, město, firmu či organizaci. Jejich

součást tvoří především formulace dané vize do budoucnosti a postupů pro její dosažení, tj. příslušných aktivit. Významnou roli hraje také tzv. SWOT analýza, která napomáhá ke stanovení klíčových oblastí pro další rozvoj prostřednictvím určení silných a slabých stránek, příležitostí a možného ohrožení pro danou oblast či organizaci. (Univerzita Palackého v Olomouci, 2007)

K prostorovému vyjádření cílů v rámci strategického rozvojového plánu slouží potom **Geografický informační systém (GIS)**, který „představuje vhodné prostředí pro shromažďování a správu prostorových dat a informací, jejich vizualizaci a zejména prostorové analýzy, které jsou ve strategickém plánování nezbytné.“ (Univerzita Palackého v Olomouci, 2007)

Samotným základem pro prostorový rozvoj a řešení prostorových aspektů je **regionální politika**, která prochází neustálým vývojem. Existuje celá řada definic. Jedním způsobem, jak definovat regionální politiku, je označit ji za „součást státní politiky, která ovlivňuje rozmístění hlavních ekonomických zdrojů a aktivit na celém území státu nebo v jeho části. Zahnuje opatření napomáhající jednak růstu stupně ekonomické aktivity v území, kde je vysoká nezaměstnanost a malá naděje na přirozený ekonomický růst, a na druhé straně opatření sloužící kontrole ekonomických aktivit v územích s nadměrným růstem.“ (Goodall, 1987 dle Wokoun, 2008a:29)

Vzájemný vztah mezi regionálním a územním rozvojem lze popsat ve třech základních úrovních. V té první se jedná o vytvoření podmínek a poznatků pro obě části, a zde dochází k určité spolupráci v okruzích společných témat, např. bydlení. Druhý stupeň představuje vzájemná koordinace, na které je vztah regionálního a územního plánování založen. Poslední část reprezentuje praktické pojetí a stanovuje oblast, kde dochází k prolínání regionálního a územního rozvoje, které jsou na sobě do značné míry závislé. (Damborský, 2008:17)

2. Spolková republika Německo

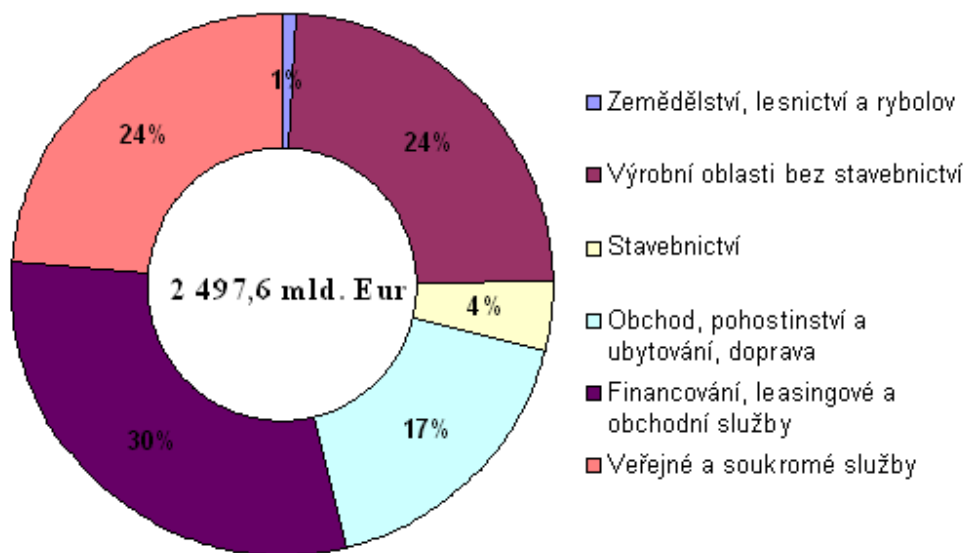
Každá země se vyznačuje určitými specifickými charakteristikami, které se následně pro jejich návštěvníky stávají směrodatnými. V případě Německa lze konstatovat, že se jedná o velice rozmanité území, kde se projevují kontrasty jednak přímořských, tak i horských oblastí.

Předmětem této kapitoly je nastínit základní charakteristiky Spolkové republiky Německo spadající do oblasti ekonomické, sociální nebo environmentální. Mezi nejdůležitější části uvedených sfér patří ekonomika státu, dopravní systém, obyvatelstvo, systém veřejné správy nebo samotné přírodní podmínky a geografická poloha Německa.

Svou výkonností se německá ekonomika dlouhodobě řadí mezi přední hospodářské velmoci. Hodnota hrubého domácího produktu (dále jen HDP) v roce 2010 dosáhla výše 2 497,6 mld. Eur, což znamenalo velice rychlé zotavení německé ekonomiky po celosvětové hospodářské krizi. (SBD, 2011a) Stejný trend je očekáván v roce 2011, v jeho prvním čtvrtletí byl evidován růst HDP o 5,2 %. (SBD, 2011b)

Na tvorbě HDP se jednotlivé ekonomické sektory podílí v následujícím pořadí – služby, průmysl a zemědělství. Zemědělství se zaměřuje jak na živočišnou (např. chov prasat, ovcí, drůbeže, krav), tak i rostlinnou výrobu (např. pěstování vinné révy, chmelu, ovoce a zeleniny). Zemědělsky se využívá přibližně 58 % německého území, 26 % pokrývají lesy, 12 % představují zastavěné plochy, 2 % vodní plochy a 2 % ostatní plochy jako skály a povrchové doly. (SBD, 2010a) Rozšířenější je ovšem průmysl. Mezi přední průmyslové obory v Německu patří strojírenství, automobilový, chemický, farmaceutický, zpracovatelský, gumárenský či elektrotechnický průmysl.

Graf č. 1: Podíl jednotlivých oblastí na tvorbě HDP v roce 2010

Zdroj: SBD (2011a)

Významný je také zahraniční obchod, kdy v roce 2010 bylo vyvezeno zboží v hodnotě 951,9 mld. Eur a dovezeno za 767,6 mld. Eur. Oproti roku 2009 došlo k nárůstu vývozu o 18,5 %. Vzrostl také dovoz, a to přibližně o 20 %. Bilance zahraničního obchodu byla ve výše uvedených letech v přebytku – rok 2009: 138,7 mld. Eur a rok 2010: 154,3 mld. Eur. Hlavními složkami německého vývozu se v loňském roce staly nákladní vozidla a náhradní díly, stroje, chemické a farmaceutické výrobky, zařízení pro zpracování dat, elektrické a optické přístroje a zařízení. Mezi nejvýznamnější obchodní partnery Německa patří Francie, Nizozemsko, Itálie, Rakousko nebo Čína. (SBD, 2011c)

Graf č. 2: Vývoz německého zboží v roce 2010

Zdroj: SBD (2011c)

Z hlediska velikosti je Německo rozlehlou středoevropskou zemí, dopravní infrastruktura má tedy svou důležitost. Velký význam pro přepravu osob či zboží mají všechny druhy dopravy. Mezinárodního charakteru potom dosahuje doprava silniční, železniční, vodní i letecká a v rámci německého území zastává podstatnou úlohu doprava městská.

Výstavba silničních komunikací zaznamenala obrovský rozmach po sjednocení země v roce 1990. Německé území je doslova propleteno silniční sítí, jejíž celková délka na konci roku 2009 činila 644 480 km. Meziměstská silniční síť zaujímá přibližně $\frac{1}{3}$, tj. 231 000 km. Z toho 12 600 km připadá na dálnice, z nichž více než 3 000 km má šest nebo více jízdních pruhů, kolem 40 200 km tvoří federální silnice, 86 500 km místní silnice a okresní silnice v délce 91 600 km. (SBD, 2011d) V roce 2010 evidovala německá policie na silničních komunikacích 2 398 414 dopravních nehod, při kterých zemřelo 3 651 lidí. (SBD, 2011e)

Významný krok pro další výstavbu dálnic učinil v roce 2004 Spolkový sněm, kdy schválil investici ve výši přibližně 80 mld. Eur, včetně rezerv. Hlavními prioritami jsou: výstavba 1 900 km nových dálnic (investice cca 15 mld. Eur), rozšíření 2 200 km stávajících dálnic (cca 13 mld. Eur) a výstavba přibližně 850 obchvatů (cca 11 mld. Eur). (BMVBS, 2011a)

Ačkoli užívání železniční dopravy postihl po druhé světové válce jistý útlum, v posledních letech se objevuje snaha k opětovnému navýšení počtu přepravovaných osob a tun zboží. Německá železniční síť dosahuje délky 41 896 km a lze ji rozdělit do dvou základních skupin. Na železnice s normálním rozchodem připadá 41 641 km, z čehož 20 053 km bylo elektrifikováno. Druhým typem jsou úzkorozchodné železnice s rozchodem 1 000 mm (75 km železnic, vše elektrifikováno) a 750 mm (180 km železnic, z toho 24 km elektrifikováno). (CIA, 2011) Ke konci roku 2009 bylo v provozu ovšem jen 37 900 km železnic. (SBD, 2011d)

Vyhlídky pro budoucnost železniční dopravy nejen v Německu, ale i v celé Evropě, jsou příznivé. Ve vztahu k životnímu prostředí se v porovnání k ostatním dopravním službám jedná o šetrný způsob přepravy, který je navíc nákladově efektivní. I přes předpoklad, že silnice budou i nadále zaujímat klíčovou pozici v dopravě, lze očekávat, že bude kvůli jejich přesycenosti velký podíl nákladu přesunut na železniční a vodní cesty. (BMVBS, 2011b)

Spolkové vodní síť zahrnují přibližně 7 500 km vnitrozemských vodních cest, jenž jsou tvořeny ze 75 % řekami a 25 % kanály. Mezi hlavní síť vodní dopravy přibližně o délce 5 100 km patří řeky Rýn, Dunaj či Mohan, stejně jako síť kanálů spojující tyto velké řeky. Vnitrozemská vodní doprava se užívá nejen k přepravě nákladů ale také k přepravování osob v rámci cestovního ruchu. Oblasti Severního a Baltského moře nabízí přes 750 km přístupných vodních cest pro námořní dopravu, v rámci které je vedle nákladu ročně přepraveno kolem 30 mil. cestujících. Mezinárodní doprava osob se zaměřuje především na oblast Baltského moře, převážně na Skandinávii. Významné německé přístavy a terminály se nachází ve městech Brémy, Bremerhaven, Duisburg, Hamburk, Karlsruhe, Lübeck či Wilhemshaven. (BMVBS, 2011c)

Německé letecké společnosti nabízející cestujícím mezinárodní i vnitrostátní lety. Téměř každé velkoměsto má své vlastní letiště, což je jistě nespornou výhodou jak pro celé Německo, tak i jednotlivé spolkové země. Nejvýznamnější a zároveň největší německá letiště mezinárodního charakteru se nacházejí ve Frankfurtu nad Mohanem a v Mnichově. K nejrušnějším potom patří letiště v Düsseldorfu, Berlíně a mezinárodní letiště Kolín nad Rýnem-Bonn. Přičemž v hlavním městě je možné využít hned tři letiště. (Německo, 2008:578-577)

Letecká doprava v Německu poskytuje kolem 850 tisíc pracovních míst a do konce roku 2020 se plánuje jejich navýšení. K tomu mají napomoci také investice ve výši 40 mld. Eur. Jedna polovina je určena na další výstavbu a rozšíření stávajících letišť, za druhou budou nakoupeny moderní přístroje pro kontrolu letu. Během roku 2009 bylo uskutečněno 2,33 mil. letů, v rámci kterých bylo přepraveno 183 mil. pasažérů a 3,6 mil. tun nákladu. (Initiative Luftverkehr, 2010)

Zásadním problémem ve větších městech bývá nedostatek parkovacích míst a hrozící dopravní zácpy, Německo není v tomto ohledu výjimkou. Proto je upřednostňována, a pro turisty i doporučována, přeprava prostřednictvím městské hromadné dopravy – metro, rychlovlaky, tramvaje či autobusy. Síť podzemní dráhy (tzv. U-Bahn) nabízí rychlou přepravu v relativně krátkých intervalech. Oproti tomu železnice (tzv. S-Bahn) poskytuje pomocí rychlovlaků méně časté spoje, které ovšem přepraví cestující i do míst, kde již metro nejezdí. Vedle již uvedených dopravních prostředků často je možné spatřit zejména místní obyvatele jedoucí na jízdních kolech, která jsou zde velmi oblíbená. Mají vymezeny zvláštní jízdní pruhy a na mnoha křižovatkách jsou umístěna jim určená speciální světla na semaforech. (Německo, 2008:582-583)

Počet obyvatel dosahuje téměř 82 mil.², což z Německa činí nejlidnatější stát Evropské unie. Hustota obyvatel se v průměru pohybuje kolem 230 obyv./km². Rozmístění obyvatelstva je ovšem nerovnoměrné. Zkresluje to skutečnost, že přibližně 80 % obyvatel žije ve městech, a tudíž hustota obyvatel v mnoha průmyslových oblastech překračuje 500 obyv./km². Oproti tomu v některých severních částech země nepřesahuje hodnotu 50 obyv./km². (SBD, 2011f) Zásadním problémem ve vztahu k populaci je její pokračující stárnutí. Tato skutečnost ovšem netrápí pouze Německo, patří mezi hlavní nesnáze demografického vývoje ve většině evropských státech.

² Jedná se o hodnotu uváděnou Německým statistickým úřadem (Statistisches Bundesamt Deutschland). Ovšem letos v květnu proběhl v Německu tzv. Zensus 2011 (obdoba českého Sčítání lidí, bytů a domů), což posléze daný počet upřesní.

Tabulka č. 1: Vývoj počtu narozených a zemřelých v letech 2000-2009

Rok	Porodnost		Úmrtnost
	Živě narození	Mrtví novorozenci	
2000	766 999	3 084	838 797
2001	734 475	2 881	828 541
2002	719 250	2 700	841 686
2003	706 721	2 699	853 946
2004	705 622	2 728	818 271
2005	685 795	2 487	830 227
2006	672 724	2 420	821 627
2007	684 862	2 371	827 155
2008	682 514	2 412	844 439
2009	665 126	2 338	854 544

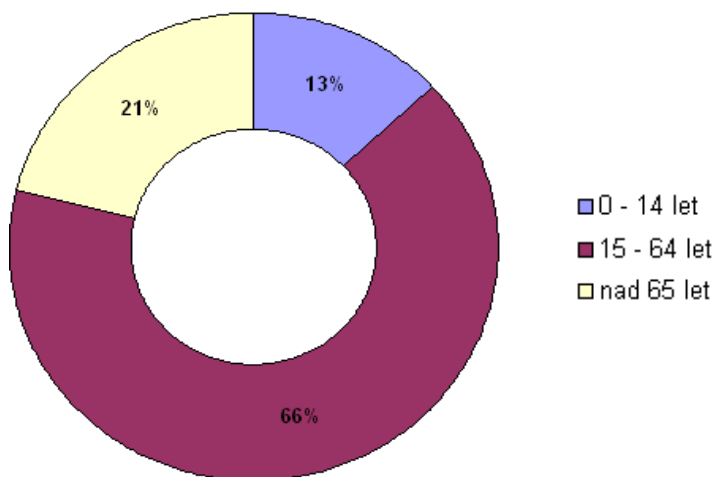
Zdroj: vlastní zpracování dle SBD (2011g)

Tabulka č. 1 vyjadřuje každoročně klesající počet narozených dětí, což má ve svém důsledku vliv na míru porodnosti, která na konci roku 2009 dosahovala hodnoty 8,1 živě narozených dětí na 1000 obyvatel. Opačný trend vykazuje úmrtnost, kdy, až na pokles v roce 2004, dochází k růstu a ve všech uvedených letech její hodnota převyšuje výši porodnosti. Konkrétně v roce 2009 zemřelo o 189 418 lidí více než se narodilo. (SBD, 2011g) Tento trend se očekává i v budoucích letech v důsledku rostoucí kvality zdravotních služeb a nižší míry porodnosti.

Nejčastějšími příčinami úmrtí se v roce 2009 staly převážně chronické srdeční choroby, infarkty myokardu, selhání srdce, zhoubné nádory průdušek a plic a jiná chronická onemocnění plic. (SBD, 2010b)

Z hlediska věkové struktury obyvatel je nejpočetnější část populace ve věku 15 až 64 let, tedy v tzv. produktivním věku. Konkrétně jde o 66,1 % obyvatel. Druhou největší skupinu tvoří obyvatelé nad 65 let, zde se jedná o 20,6 % populace. Nejméně je zastoupena populace ve věku do 14 let, která se na celkovém počtu obyvatel podílí jen 13,3 %, viz Graf č. 3. (SBD, 2011f) Němečtí občané dosahují průměrného věku 44,9 let – ženy 46 let, muži 43,7 let. (CIA, 2011)

Graf č. 3: Věková struktura obyvatelstva

Zdroj: vlastní zpracování dle SBD (2011f)

Již zdaleka neplatí předsudek o rasové nenávisti ze strany německého národa. Současné Německo je mnohonárodnostním státem s několika etnickými skupinami. Vedle Němců, kteří tvoří 91,5 % populace, zde žijí dále Turci, Řekové, Italové, Poláci, Rusové, Srbové, Chorvati či Španělé. Z tohoto důvodu se v Německu nevyznává pouze jedno náboženství. Přibližně 34 % obyvatel upřednostňuje protestantské náboženství, stejné procento táhne k římskokatolické církvi a necelá 4 % vyznávají muslimskou víru. (CIA, 2011)

Významnou složkou je také migrace obyvatelstva, protože právě díky ní dochází ke změnám počtu obyvatel, nikoli tedy v důsledku přirozené přírůstku nebo úbytku. Tato situace platí v současné době téměř v celé Evropě. Během roku 2009 bylo v Německu zaznamenáno kolem 15,7 mil. migrujících občanů, z čehož zhruba 6,7 mil. tvořila zahraniční populace. Zároveň 96ti tisícům přistěhovalcům bylo přiděleno občanství. (SBD, 2011h)

Tabulka č. 2: Obyvatelstvo v jednotlivých spolkových zemích (stav k 31. 12. 2009)

Spolková země	Počet obyvatel	Hustota osídlení (obyv./km ²)	Změna oproti stavu v r. 2003 (v %)
Bádensko-Württembersko	10 744 921	301	0,5
Bavorsko	12 510 331	177	0,7
Berlin	3 442 675	3 861	1,6
Braniborsko	2 511 525	85	-2,4
Brémy	661 716	1 637	-0,2
Hamburk	1 774 224	2 349	2,3
Hesensko	6 061 951	287	-0,5
Meklenbursko-Přední Pomořansko	1 651 216	71	-4,7
Dolní Sasko	7 928 815	166	-0,8
Severní Porýní-Vestfálsko	17 872 763	524	-1,1
Porýní-Falc	4 012 675	202	-1,1
Sársko	1 022 585	398	-3,7
Sasko	4 168 732	226	-3,5
Sasko-Anhaltsko	2 356 219	115	-6,6
Šlesvicko-Holštýnsko	2 832 027	179	0,3
Durynsko	2 249 882	139	-5,2
Německo	81 802 257	229	-0,9

Zdroj: vlastní zpracování dle Statistische Ämter des Bundes und der Länder (2011)

Tabulka č. 2 vypovídá o tom, že nejlidnatější spolkovou zemí je Severní Porýní-Vestfálsko. Přestože Berlín, Hamburk a Brémy dosahují vyšší hustoty osídlení, jde o zkreslení z hlediska rozlohy dané spolkové země. Ke konci roku 2009, oproti stavu v roce 2003, nejvíce počet obyvatel poklesl v Sasku-Anhaltsku a naopak vzrostl v Hamburku.

V rámci německého školního systému užívá každá ze spolkových zemí odlišný způsob vzdělávání, tudíž je situace ve státě nejednotná. Základ ovšem tvoří dobrovolná předškolní docházka, do které patří mateřské školy, jenž navštěvují děti ve věku 3 – 6 let. Děti, které ještě nejsou dostatečně zralé na přechod na základní školu, mohou navštěvovat mimořádnou přípravu v rámci tzv. předtříd (Vorklassen). Povinná školní docházka nastává od 6ti let, kdy první stupeň trvá tradičně čtyři roky. V 10ti letech si děti volí, zda dále budou pokračovat na tzv. hlavní škole (Hauptschule), reálné škole (Realschule) a nebo zda přestoupit na gymnasium. Hlavní škola, která trvá zpravidla pět až šest let (záleží na konkrétní spolkové zemi), poskytuje základní vzdělání. Jedná se ovšem o méně využívané školy. Navazuje na ně tzv. reálná škola, která trvá šest let, ale mohou být i kratší formy. Na tento typ školy mohou přecházet žáci hlavní školy v 6. nebo 7. ročníku. Nejprestižnější je gymnasium trvající

od 5. do 13. ročníku zakončené maturitou. Někdy bývá i umožněna návstava po 7. ročníku hlavní školy nebo pro vybrané žáky reálných škol. Studium na gymnasiu poskytuje možnost jít dále studovat na některou z vysokých škol. (Walterová, 2011)

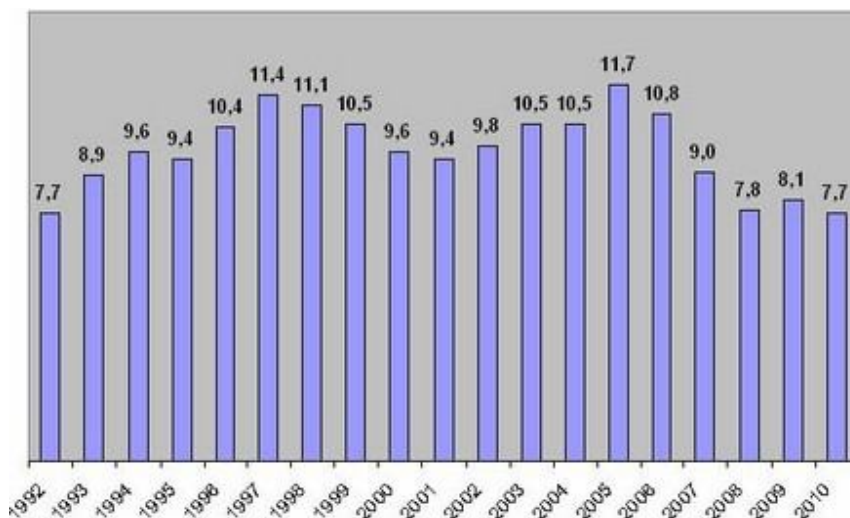
Mezi nejvíce navštěvované studijní obory patří povolání v oblasti výroby a služeb, povolání týkající se péče o krajinu či zvířata, oblast lesnictví a zahradnictví, technická povolání, hornictví a těžba nerostných surovin. Ženami jsou nejvíce oblíbená povolání v oblasti služeb, pomyslné druhé místo patří výrobním povoláním. V případě mužů má pořadí obrácený charakter. Nejnavštěvovanějšími jsou výrobní povolání, druhé místo náleží povoláním v oblasti služeb. (SBD, 2010b)

Z hlediska složení vzdělanostní struktury obyvatelstva lze konstatovat, že do roku 2009 přibližně (SBD, 2010b):

- 35 871 tis. obyvatel absolvovalo učňovskou školu nebo získalo odborné vzdělání v duálním systému,
- 4 320 tis. obyvatel úspěšně ukončilo střední odbornou školu,
- 3 648 tis. obyvatel úspěšně ukončilo vyšší odbornou školu,
- 5 247 tis. obyvatel úspěšně ukončilo vysokou školu,
- 768 tis. obyvatel úspěšně odpromovalo, tj. byla jim udělena doktorská hodnost,
- 19 746 tis. obyvatel je bez odborného vzdělání.

Ekonomické prostředí lze členit na jednotlivé sektory národního hospodářství. Podíl pracovníků v sektoru zemědělství, lesnictví a rybářství má dlouhodobě klesající tendenci. Ke konci roku 2009 zde bylo zaměstnáno kolem 648 tis. obyvatel. Zato průmyslová sféra poskytovala v tomto roce pracovní uplatnění přibližně pro 11 mil. zaměstnanců, ať už se jednalo o stavební, chemický, automobilový či zpracovatelský průmysl. V porovnání se zemědělským sektorem podíl pracovníků v oblasti služeb každoročně narůstá. Za rok 2009 zde bylo zaměstnáno kolem 73 % pracovních sil (obchod, doprava, pohostinství, informační či komunikační služby), což představuje zhruba téměř 27 mil. pracovníků. (Statistisches Ämter des Bundes und der Länder, 2010)

Graf č. 4: Vývoj nezaměstnanosti

Zdroj: BA (2011a)

Z Grafu č. 4 je patrné, že výše míry nezaměstnanosti má poměrně kolísavý charakter. V roce 2010 se její výše pohybovala v průměru na 7,7 %. Nejvyšší nezaměstnanost byla naměřena v oblasti východního Německa, a to 11,3 %. Z tamních spolkových zemí činila např. 13,6 % v Berlíně, 12,7 % v Meklenbursku-Předním Pomořansku či 12,5 % v Sasku-Anhaltsku. Nejnižší míra nezaměstnanosti byla zjištěna mezi státy na jihu Německa, konkrétně Bavorsko 4,5 % a Bádensko-Württembersko 4,9 %. (BA, 2011b) V červenci 2011 dosáhla míra nezaměstnanosti v Německu hodnoty rovných 7 %. (BA, 2011c)

Významnou událostí ve vztahu k německému pracovnímu trhu se stalo jeho úplné otevření ke dni 1. 5. 2011 vůči ostatním státům Evropské unie. Ze strany českých občanů se očekávají mírné přesuny zejména v oblasti příhraničí. Z řad Čechů pracuje v Německu již více než 14 tisíc pracovníků. Lze tedy vycházet z faktu, že lidé, kteří v této zemi pracovat chtěli, zde zaměstnání již našli. Čeští občané jsou zaměstnáni zejména ve zpracovatelském průmyslu, pohostinství, obchodě, zdravotnictví či zemědělství. (MPSV ČR, 2011 dle BusinessInfo.cz, 2011)

Oficiální označení státu zní Spolková republika Německo (SRN), v němčině známé jako Bundesrepublik Deutschland (BRD). Užívanější je ovšem zkrácená forma Německo.

Z hlediska státního zřízení se jedná o federativní parlamentní republiku.

Zákonodárná moc je svěřena jednokomorovému německému parlamentu tvořeném **Spolkovým sněmem** (Bundestag). Jeho členy volí občané v rámci všeobecných, přímých, svobodných, rovných a tajných voleb. Standardní délka volebního období činí čtyři roky. Zasedání Spolkového sněmu bývají zpravidla veřejná, ovšem na základě žádosti zákonem stanoveného počtu členů či Spolkové vlády lze vyloučit veřejnost z jednání. Jednotliví poslanci se následně sdružují v příslušných výborech, které jsou vytvářeny pro nejrůznější oblasti. Může se jednat např. o Výbor pro zahraniční věci, Výbor pro obranu, Výbor pro záležitosti Evropské unie atd. (GG, část III., čl. 38-48) V čele Spolkového sněmu figuruje jeho předseda, momentálně tuto funkci v rámci 17. volebního období zastává Norbert Lammert zvolený po posledních volbách v roce 2009.

Na základě těchto voleb bylo přiděleno 621 mandátů a jelikož v rámci Spolkového sněmu se standardně rozděluje pouze 598 mandátů, zbývajících 24 je tzv. „převislých“.³ Mezi nejsilnější strany na německé politické scéně patří CDU (Křesťanskodemokratická unie Německa), CSU (Křesťanskosociální unie Bavorska), FDP (Svobodná demokratická strana), SPD (Sociálnědemokratická strana Německa), Bündnis 90/Die Grünen (Spojenectví 90 – Zelení) a Die Linke (Levice). (Deutscher Bundestag, 2011)

Prováděním výkonné moci je pověřena **Spolková vláda**, kterou aktuálně po vyjednávání jednotlivých politických stran tvoří koalice CDU/CSU a FDP. Opozičními stranami jsou SPD, Levice a Spojenectví 90 – Zelení. (Deutscher Bundestag, 2011) Spolková vláda se skládá ze spolkového kancléře a příslušných spolkových ministrů (přehled současných 14 spolkových ministerstev je k nahlédnutí v Příloze č. 6). Spolkového kancléře jmenuje na základě doporučení předsedy Spolkového sněmu spolkový prezident. Příslušní spolkoví ministři jsou jmenováni a také odvoláváni právě spolkovým kancléřem. (GG, část VI., čl. 62-64) Současnou

³ Tato situace vznikla v důsledku volebního zákona, který určuje, že rozdělení křesel odpovídá podílu odevzdaných hlasů pro danou stranu. Do budoucna se uvažuje o novelizaci tohoto zákona, která zajistí, aby k podobné události již nedocházelo.

spolkovou kancléřkou je od konce roku 2005 Angela Merkel, která se stala historicky první ženou na této pozici v rámci Spolkové republiky Německo.

Dalším orgánem je **Spolková rada** (Bundesrat) složená ze zástupců jednotlivých zemských vlád. Celkově disponuje 69 mandáty, které jsou mezi spolkové země rozděleny dle počtu obyvatel. Každá země má minimálně tři hlasy, nejvíce však šest hlasů.⁴ K přijetí všech zákonů, kromě těch, které se týkají federace jako celku, je zapotřebí souhlasu Spolkové rady. (GG, část IV., čl. 50-53).

V čele státu stojí **spolkový prezident**, jehož funkční období je pětileté a lze jej vykonávat maximálně dvakrát za sebou. Volí jej Spolkové shromáždění (Bundesversammlung) složené z členů Spolkového sněmu a stejného počtu členů volených parlamenty spolkových zemí dle zásad poměrného zastoupení. Mezi základní pravomoci spolkového prezidenta patří zastupování federace navenek, uzavírání mezinárodních smluv jménem federace, jmenování a odvolávání soudců federálního soudu. V době jeho nepřítomnosti je zastupován předsedou Spolkové rady. (GG, část VI., čl. 54-60) Současným spolkovým prezidentem je Christian Wulff, který byl do své funkce zvolen v roce 2010.

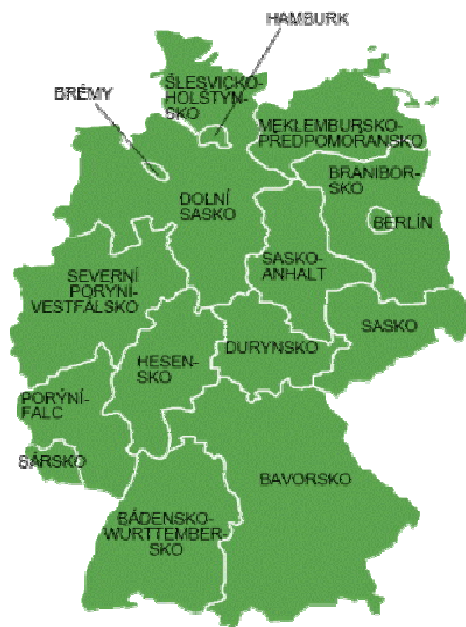
Po posledním sjednocení země v roce 1990 je Německo tvořeno 16 spolkovými zeměmi, kam spadají i tři města nesoucí status spolkové země. V rámci územních statistických jednotek (NUTS) figurují tyto administrativní celky na úrovni NUTS 1. Stupeň NUTS 2 náleží ve větších spolkových zemích tzv. vládním krajům.

Z hlediska rozlohy je největší spolkovou zemí **Bavorsko** (Bayern, hl. město Mnichov) ležící na jihu státu. Jde o velice oblíbenou turistickou destinaci se zachovalou přírodou a mnoha pamětihodnostmi. Bavorsko patří mezi významné průmyslové oblasti se zaměřením na strojírenský, chemický či farmaceutický průmysl. Na hranicích se Švýcarskem a Francií leží **Bádensko-Württembersko** (Baden-Württemberg, hl. město Stuttgart), jehož hranici s Francií tvoří řeka Rýn. V hlavním městě dominuje automobilový, elektrotechnický a strojírenský průmysl. Nachází se zde také významná vinařská oblast v údolí řeky Neckar.

⁴ země s více než 2 mil. obyvatel má k dispozici čtyři hlasy, s více než 6 mil. obyvatel pět hlasů a s více než 7 mil. obyvatel hlasů šest

Při hranicích s Francií se dále rozprostírá malá spolková země **Sársko** (Saarland, hl. město Saarbrücken), která byla dříve předmětem konfliktů s Francií a po obou světových válkách patřila určitou dobu pod její správu. Země je známá svou produkcí vína, ale také díky těžkému průmyslu a těžbě uhlí. Na sever od Sárska leží **Porýní-Falc** (Rheinland-Pfalz, hl. město Mohuč), kde se vedle proslulé vinařské oblasti v okolí řeky Mosely lze setkat také s průmyslovými centry zaměřenými na potravinářský, textilní či strojírenský průmysl. Na pravém břehu řeky Rýn se nachází spolková země **Hesensko** (Hessen, hl. město Wiesbaden), jehož největším městem je Frankfurt nad Mohanem, obchodní, finanční a dopravní centrum celoevropského významu. **Severní Porýní-Vestfálsko** (Nordrhein-Westfalen, hl. město Düsseldorf) se může honosit označením nejlidnatější spolková země. V této oblasti hraje zásadní roli průmyslová konurbace Porúří, která je centrem hutnického, strojírenského či chemického průmyslu a těžby uhlí. Při pobřeží Severního moře se rozprostírá **Dolní Sasko** (Niedersachsen, hl. město Hannover), které se vyznačuje spíše zemědělskou výrobou na jihu země. Vedle toho má svůj význam také těžba energetických surovin (ropa, zemní plyn, lignit). Pro nejmenší spolkovou zemi **Brémy** (Bremen) je charakteristické, že se jedná o historické přístavní město s rozsáhlými loděnicemi. Největším přístavem a zároveň druhým největším německým městem je ovšem **Hamburk** (Hamburg) rozprostírající se v ústí řeky Labe do Severního moře. Významnou zemědělskou oblast je možné nalézt ve spolkové zemi **Šlesvicko-Holštýnsko** (Schleswig-Holstein, hl. město Kiel). Země těží také z turistického potenciálu blízkých Severofríských ostrovů. Převážně na zemědělství a lesnictví je orientováno **Meklenbursko-Přední Pomořansko** (Mecklenburg-Vorpommern, hl. město Schwerin), kde se nachází mnoho jezer a rašelinišť. Pozice největšího a zároveň hlavního města Německa připadá **Berlínu** (Berlin). Kolem něj se rozprostírá spolková země **Braniborsko** (Brandenburg, hl. město Postupim), které patří mezi významná cestovní a zemědělsko-průmyslová centra. **Sasko-Anhaltsko** (Sachsen-Anhalt, hl. město Magdeburg) je převážně nížinnou zemí při řece Labi. V pomyslném středu německého území se nachází **Durynsko** (Thüringen, hl. město Erfurt), pro které jsou typická četná menší města a kopcovitá zalesněná krajina. Na hranicích s Českou republikou leží zemědělsko-průmyslová oblast **Sasko** (Sachsen, hl. město Drážďany) s hustou sítí měst. (Viturka, 2004:35-38)

Obrázek č. 1: Mapa spolkových zemí

Zdroj: abcHistory.cz (2011)

Vedle 16ti spolkových zemí je německé území rozděleno na 39 vládních obvodů (Regierungsbezirke). Jak již bylo zmíněno, v rámci členění územních statistických celků se jedná o úroveň NUTS 2. NUTS 3 náleží krajům. Těch se v Německu nachází 429. Místní administrativní jednotky LAU připadají na sdružení měst a obcí (Verwaltungsgemeinschaften) a samotné obce (Gemeinden). Prvnímu uvedenému náleží stupeň LAU 1 a v rámci německého území jich lze napočítat 1 457. Úroveň LAU 2 patří obcím, kterých je přibližně 12 400. (Eurostat, 2010)

Německo je západoevropskou zemí ležící téměř v samotném středu kontinentu. Svoji rozlohou, která činí 357 022 km², se řadí mezi největší země v Evropě, konkrétně na sedmé místo. Zemské hranice jsou sdíleny ze všech světových stran celkově s devíti sousedními státy. Na severu přiléhá k Dánsku (délka zemské hranice činí 68 km), na severovýchodě sdílí hranice s Polskem (456 km), na východě s Českou republikou (646 km). Jihovýchodní a zároveň nejdelší hranice je tvořena společně s Rakouskem (784 km), na jihu dále sousedí se Švýcarskem (334 km), na jihozápadě s Francií (451 km) a s Lucemburskem (135 km) a s Belgií (167 km) na západě. (CIA, 2011)

Tato evropská země se z geografického hlediska rozprostírá mezi Severním a Baltským mořem na severu a Bavorskými Alpami na jihu. V rámci německého území lze určit tři hlavní geomorfologické celky. Prvním je Severoněmecká nížina (Norddeutsches Tiefland), která je součástí rozsáhlé Středoevropské nížiny. Jedná se zejména o zemědělskou oblast, která se táhne při pobřeží Baltského a Severního moře. Mezi touto nížinou a řekou Dunaj se rozprostírá Středoněmecká vysočina (Mitteldeutsche Gebirgsschwelle), což je označení pro zdejší vrchoviny a kotliny. Jde o rozsáhlé území, na kterém byla v 19. století objevena ložiska kamenného uhlí. Ačkoli Německu patří jen nepatrná část Alp, řadí se také Alpy mezi významné geomorfologické celky, jelikož se právě zde nachází nejvyšší německý vrchol Zugspitze s nadmořskou výškou 2 964 m. (Ivory, 2007:16-19). Naopak nejnižším bodem je proláklina -3,54 m pod mořskou hladinou nacházející se v obci Neuendorf-Sachsenbande v severním Německu. (CIA, 2011)

Přes německé území proudí několik významných evropských vodních toků. Jako nejdůležitější německou řeku se značným hospodářským vlivem lze označit Rýn (Rhein), který dominuje jihozápadnímu a západnímu Německu. Jeho největšími přítoky jsou řeky Neckar, Mohan, Mosela a Ruhr. Jižní částí území protéká řeka Dunaj (Donau) směrem do Rakouska a dále do jihovýchodní Evropy. Svou důležitost zde mají také dvě české řeky – Labe (Elbe) a Odra (Oder). Labe protéká východním Německem a Odra tvoří větší část východní německé hranice s Polskem. Nachází se zde také řada jezer, která jsou převážně ledovcového původu. Největším německým jezerem je Bodamské jezero (Bodensee), o které se Německo dělí společně s Rakouskem a Švýcarskem, ovšem oficiální hranice na hladině jezera nejsou nijak definovány. (Encyklopedie Universum, 2003:720)

Obrázek č. 2: Mapa Německa

Zdroj: Encyklopedie Universum (2003)

Vedle pevninské části je součástí Německa i několik ostrovů. V Severním moři se nachází Severofríské a Východofríské ostrovy, ostrov Helgoland a Neuwerk. Největšími ostrovy ve vodách Baltského moře jsou Fehmarn, Poel, Hiddensee, Rujana a Usedom. Kromě těchto „mořských“ ostrovů, leží některé i ve vnitrozemí, a to v Bodamském a Chiemském jezeře. V prvním jmenovaném lze navštívit ostrovy Reichenau, Mainau či Lindau, ve druhém pak ostrov Herrenchiemsee. (Reiseauskunft Deutschland Touristinformation, 2011)

Německo má příznivou polohu i z hlediska klimatu. Celé území se totiž nachází v mírném podnebném pásu. Díky působení Golfského proudu zde v průběhu roku převažují příznivé teploty. Severní část území, kde je počasí ovlivněno mořským podnebím, se vyznačuje chladnějšími léty a mírnějšími zimami s poměrně vysokými srážkami. Kdežto ve střední části Německa panuje spíše podnebí pevninského charakteru, které je charakteristické tužšími zimami a teplejšími léty. Nejvyšší srážky a nejnižší teploty jsou naopak typické pro oblast Alp. (Německo, 2008:44-45)

Ze socioekonomické analýzy Spolkové republiky Německo vyplývají nároky na prostorové plánování zejména v důsledku přírodních podmínek, kdy je nutné brát v úvahu ochranu životního prostředí a náročnost plánování z hlediska hornatého terénu, a rozvoje a modernizace infrastruktury. Naopak pokračující stárnutí obyvatel vedoucí k poklesu jejich klade na plánování menší tlak.

3. Prostorové plánování v Německu

Předchozí kapitola poskytuje základní informace o Spolkové republice Německo z hlediska ekonomického, sociálního a geografického. Cílem této části je charakterizovat zdejší systém prostorového plánování se zaměřením na jeho historii, zásady, základní legislativu nebo jednotlivé plánovací úrovně.

V důsledku rozvoje společnosti se neustále zvyšují nároky na všechny oblasti v našem okolí. Jedná se zejména o požadavky na rozvoj krajiny, životního prostředí, dopravní infrastruktury nebo samotného využívání území. Konkrétně v případě užívání území jsou důležité požadavky na jeho funkční využití, a to tak, aby nedocházelo k jeho devastaci.

Prostorové plánování prodělalo během svého uplatňování v Německu významné změny. Jeho počátky sahají již do druhé poloviny 19. století a v průběhu období mezi oběma světovými válkami byly vypracovány plány, které se částečně realizovaly, za zmínku stojí např. regionální plán v Porúří. Po druhé světové válce se stala hlavním cílem prostorových plánů obnova měst a obcí zničených během válečných bojů, která skončila počátkem šedesátých let dvacátého století. V následujícím desetiletí bylo prostorové plánování zaměřeno na obnovu historických jader měst, posílení hospodářské výkonnosti venkovských odlehlých oblastí, ochranu životního prostředí a efektivní využívání přírodních zdrojů. Problematika životního prostředí se dostala více do popředí v osmdesátých letech. (Matoušek, 1994:11)

V posledních letech se v důsledku rychlých sociálních, ekonomických a technologických změn klade větší důraz na flexibilitu jednotlivých plánů. Je zde snaha zejména o větší zapojení veřejnosti do plánovacích procesů.

Nejvýraznějším problémem v rámci německé regionální politiky je přetrvávající rozdílnost v hospodářské výkonnosti mezi jednotlivými spolkovými zeměmi. Jako zaostalejší lze označit bývalé země NDR, které byly v roce 1990 připojeny k západní části Německa a staly se tak

součástí SRN. Strukturální obnova těchto oblastí je založena na třech základních pilířích (Wokoun, 2008b:80-81):

- zlepšení struktury a zachování konkurenceschopných průmyslových zón,
- aktivní politika zaměstnanosti,
- aktivní regionální politika.

3.1. Legislativní úprava

Jako většina důležitých aktivit majících vliv na rozvoj státu nebo jeho části je i realizování prostorového plánování upraveno příslušnými právními předpisy, které tvoří základní zákonný rámec pro tuto oblast. Z počátku byly legislativní regulace prostorového plánování v působnosti jednotlivých spolkových zemí. Ke změně došlo v roce 1960 přijetím **Federálního stavebního zákona** (Bundesbaugesetz), který se tak stal prvním federálním zákonem upravujícím místní prostorové plánování. O pět let později byl schválen **Zákon o prostorovém plánování** (Raumordnungsgesetz, ROG) regulující nadmístní plánování. V roce 1998 došlo k úpravě tohoto zákona, jeho poslední novelizace proběhla v roce 2009. ROG patří k jednomu ze základních právních předpisů upravujících prostorové plánování na německém území. Obsahem Zákona o prostorovém plánování je zejména vymezení:

- principů a zásad prostorového plánování,
- definic základních pojmů této oblasti,
- vlivů příslušných plánů na životní prostředí,
- prostorového plánování na úrovni spolkových zemí a federace,
- způsobů spolupráce federace a spolkových zemí.

Pro účely poválečné obnovy měst byl v roce 1971 přijat **Zákon o rozvoji měst** (Städtebauförderungsgesetz). Následně v roce 1986 byl spojen s Federálním stavebním zákonem v jeden plánovací zákon, tzv. **Stavební řád** neboli stavební zákon (Baugesetzbuch). Stavební řád je vedle Zákona o prostorovém plánování dalším důležitým právním předpisem v oblasti prostorového plánování. Zajišťuje pravidla pro:

- obecná opatření pro zajištění rozvoje měst a ochrany životního prostředí,
- přestavbu a rozvojové činnosti ve městech,

- regulaci využití půdy ve městech,
- přerozdělování, zkoumání, vyvlastnění a hodnocení městských pozemků,
- podmínky k pronájmu pozemků,
- postupy orgánů a soudů při výkonu veřejného stavebního práva.

Vedle výše uvedených právních předpisů disponuje každá spolková země svým vlastním zákonem upravujícím prostorové plánování na jejím území. Jedná se o **státní plánovací zákon** (Landesplanungsgesetz), který musí respektovat ustanovení uvedená v Zákoně o prostorovém plánování. K rozdílu mezi spolkovými zeměmi dochází především v oblasti zodpovědnosti za prostorové plánování. V některých zemích je svěřena orgánům na vyšší úrovni, zatímco v jiných se upřednostňuje přenesení pravomocí na místní úřady. (Larsson, 2006:160)

3.2. Zásady prostorového plánování

Jak již bylo zmíněno, obecné zásady, principy a jednotlivé postupy v rámci prostorového plánování jsou vymezeny Zákonem o prostorovém plánování (ROG). Dle § 1 tohoto zákona lze celé území Spolkové republiky Německo a jeho regiony shrnout prostřednictvím příslušných prostorových plánů. V rámci nich se koordinují různé požadavky na prostor a následně jsou užívány v individuálních činnostech, které respektují dané území. Hlavní zásadou při plnění těchto aktiv je udržitelný rozvoj území v souladu se sociálními a ekonomickými nároky daného prostoru a jeho ekologickou funkcí, což následně vede k zajištění rovnocenných životních podmínek dílčích území.

Zásadám a principům prostorového plánování se věnuje § 2 ROG, dle kterého se v rámci SRN usiluje o vyvážené sociální, infrastrukturní, ekonomické, ekologické a kulturní podmínky. Podpora se rovněž zaměřuje na udržitelný hospodářský růst a inovace, zajištění rozvojového potenciálu a ochranu udržitelných zdrojů. Demografické, ekonomické, sociální a jiné struktury musí flexibilně reagovat s ohledem na regionální rozvojové koncepce, potřeby prostorového plánování a pokles nebo nárůst počtu obyvatel a zaměstnanosti v důsledku stále působících následků z dob německého rozdělení. Cílem je tedy především snaha o vyrovnaní prostorové a strukturální nerovnováhy mezi regiony.

Podpora rozvoje je směřována především do oblastí, kde oproti celostátnímu průměru značně zaostávají životní podmínky nebo taková tendence hrozí. Jedná se o tzv. strukturálně slabé oblasti. Určitá míra pomoci se zaměřuje i na venkovské oblasti. Zde se kromě jejich ekonomického rozvoje a částečně i podmínek pro zemědělství a lesnictví za účelem získávání potravinové a surovinové produkce podporuje také ochrana životního prostředí a rozvoj rekreačních funkcí venkova. (ROG, § 4)

Jednou z nejdůležitějších zásad německého federálního systému je princip subsidiarity, který znamená, že každé rozhodnutí by se mělo uskutečňovat na nejnížší možné úrovni. Vyšší politická úroveň by měla zasáhnout pouze v případě, že danou záležitost není možné řešit nebo se jí zabývat na nižší úrovni. Tento princip je uplatňován také v rámci prostorového plánování. (Scholl, 2007:17)

Vedle principu subsidiarity se systém plánování řídí dvěmi dalšími zásadami. První se označuje jako „autonomie obecního plánování“ a znamená, že obce jsou autonomní a odpovědné za prostorové plánování na svém území v souladu se zásadami a pokyny definovanými vyššími úrovněmi. Autonomie obcí je zaručena federální ústavou, která klade důraz na obecní samosprávu. Dále platí zásada „vyrovnávání vlivu“, která zdůrazňuje, že jednotlivé regiony by měly zapadat do souhrnného regionu, který by následně měl ze své strany přijmout v úvahu podmínky a požadavky jednotlivých regionů. (Scholl, 2007:18-20)

3.3. Zapojení Německa do mezinárodních organizací

V rámci prostorového plánování hrají v posledních letech významnou úlohu nejrůznější mezinárodní organizace či seskupení. Členstvím v nich dochází k narůstání významu vzájemné spolupráce v oblasti, na kterou se daná instituce zaměřuje, a k šíření poznatků a zkušeností mezi příslušnými státy. Činnost těchto institucí by měla vést k celkovému posílení a podpoře regionálního a územního rozvoje.

Pro SRN má bezpochyby velký význam **Evropská unie (EU)**, jelikož patří mezi šest zemí, které stály při jejím zrodu v roce 1951. V důsledku pokračování integračního procesu a s tím související postupné prohlubování hospodářské a měnové unie se na evropské úrovni dostala

do popředí také regionální politika. Především z důvodu výrazných odlišností mezi závažností regionálních problémů a hlavně rozdílných schopností států je řešit se stala jednou ze společných politik EU.

V rámci EU byla na počátku 20. století vytvořena **Územní agenda EU** (Territorial Agenda of the European Union) sloužící výlučně členským státům k vytvoření strategického a akčního rámce prostorového rozvoje v rámci Evropy. Jejím cílem je především brát v úvahu jednotlivé územní aspekty, přičemž mezi základní priority pro posílení struktury území EU patří (MMR ČR, 2011):

- podpora prostorového rozvoje struktur městského osídlení,
- podpora spolupráce měst a venkova,
- podpora inovačních aktivit,
- posílení důležitých dopravních, energetických, informačních a komunikačních sítí,
- ochrana hlavních ekologických a kulturních zdrojů,
- podpora řízení přírodních a technologických rizik.

Pravidla a zásady vymezené v rámci regionální politiky na evropské rovině jsou poté závazné při přípravě legislativního rámce a principů prostorového plánování na federální úrovni.

V současném programovém období 2007 – 2013 má v oblasti prostorového plánování důležitou roli také operační program **ESPON 2013**, Evropská monitorovací síť pro prostorový rozvoj a soudržnost (European Spatial Planning Observation Network), který se zabývá výzkumem prostorového plánování a regionálního rozvoje. Cílem programu je zejména poskytovat informace, mapy nebo databáze pro harmonický a udržitelný rozvoj všech oblastí členských nebo partnerských států. ESPON tvoří součást Cíle 3 regionální politiky EU, Evropské územní spolupráce. (Strukturální fondy EU: 2011)

Pro udržitelnost prostorového rozvoje, která znamená i péči o životní prostředí, je významná **Místní agenda 21**. Jedná se dokument Organizace spojených národů (OSN), který se zaměřuje především na místní rozvoj, ekologické aktivity, obnovu památek a péči o krajinu. Pro její realizaci je důležité zapojení místních občanů a orgánů. (Agenda 21, 2011)

Jako členská země EU se Německo zapojuje také do soustavy chráněných území, která se označuje jako **Natura 2000** a jejím cílem je ochrana evropsky významných lokalit a ptačích oblastí, které zabírají přibližně 20 % plochy EU. Členské státy následně zodpovídají za takto vymezená území. (Natura 2000: 2011)

Z hlediska své příslušnosti k Baltskému moři je důležité členství Německa v organizaci **VASAB 2010**, Vize a strategie v okolí Baltského moře (Vision and Strategies around Baltic Sea), která se zaměřuje na spolupráci v oblasti prostorového plánování a rozvoje mezi zeměmi v okolí Baltského moře. V organizaci působí Výbor pro územní spolupráci a rozvoj v oblasti Baltského moře, který sdružuje pobaltské státy nebo jejich části. Mezi členské země patří Bělorusko, Dánsko, Estonsko, Finsko, Německo, Lotyšsko, Litva, Norsko, Polsko, Rusko a Švýcarsko. Německo se účastní také prostřednictvím svých zástupců z regionů, které sousedí s tímto mořem. Konkrétně se jedná o spolkové země Meklenbursko-Přední Pomořansko a Šlesvicko-Holštýnsko. Hlavním cílem výboru je výměna znalostí a zkušeností v oblasti prostorového plánování a vytvoření společné politiky prostorového rozvoje na podporu praktických projektů a spolupráce s dalšími nebaltskými organizacemi. (VASAB 2010, 2011)

3.4. Jednotlivé úrovně německého prostorového plánování

Uspořádání prostorového plánování v Německu je podobně jako politický a administrativní systém založeno na rozdělení kompetencí mezi jednotlivé úrovně. Nejvyšší stupeň této hierarchie představuje federace, ovšem v rámci prostorového plánování má pouze rámec povinností a žádné přímé kompetence. Naopak obce představují základní plánovací úroveň.

3.4.1. Celostátní úroveň

Na pomyslném vrcholu hierarchicky uspořádaného systému prostorového plánování stojí celostátní neboli federální úroveň. Kompetence na tomto stupni jsou na úrovni federace svěřeny Spolkové vládě, odpovědnost za plánování na vnitrostátní úrovni nese Spolkové ministerstvo dopravy, výstavby a rozvoje měst (BMVBS). Na prostorové plánování celého státu mají také vliv činnosti ostatních spolkových ministerstev, ze kterých lze jmenovat

např. Spolkové ministerstvo hospodářství a technologie (BMWI) nebo Spolkové ministerstvo pro životní prostředí, ochranu přírody a jadernou bezpečnost (BMU).

Vedle ministerstev existuje na celostátní úrovni řada federálních agentur, které lze charakterizovat jako nezávislé, poradenské a výzkumné instituce. Činnosti každé z agentur jsou financovány a spadají pod dohled příslušného ministerstva. V oblasti prostorového plánování patří mezi nejvýznamnější Spolkový úřad pro stavební a prostorové plánování (BBR), mezi jehož hlavní pravomoci patří informovat veřejnost o územním rozvoji a plánování, realizovat výzkumy nebo programy obnovy. Odpovědnost za výzkum a poradenství ve vztahu k problematice životního prostředí nese Spolkový úřad životního prostředí (UBA), na ochranu přírody se specializuje Spolkový úřad pro ochranu přírody (BfN).

Jelikož celostátní prostorové plány nejsou právně závazné, hlavní úkol tohoto stupně spočívá především ve vymezení obecných zásad a doporučení územní organizace v celé zemi s přihlédnutím k evropské regionální politice. Konkrétně se na celostátní úrovni regulují např. nástroje plánování, druhy plánů a postup jejich tvorby nebo podoba účasti veřejnosti. Dochází zde tedy k nastavení rámce pro plánování spolkových zemí. Výsledkem působení celostátní úrovně jsou různé koncepce nebo programy pro prostorový rozvoj. (Scholl, 2007:22)

K realizaci úzké vzájemné spolupráce mezi federací a jednotlivými spolkovými zeměmi slouží Konference ministrů pro územní plánování, na které se schází delegáti SRN a každé země hájící zájmy problematiky prostorového rozvoje a plánování. Jejím prostřednictvím dochází k přijímání obecných předpisů pro vedení politiky prostorového rozvoje. (Larsson, 2006:160)

Podrobná zpráva o prostorovém plánování a souvisejících otázkách, **Zpráva o prostorovém plánování** (Raumordnungsbericht, ROB), se realizuje na celostátní úrovni a její tvorbou je pověřen BBR. Zpráva pojednává o plánování prostorového rozvoje základních faktorů (trendy a rozvojové tendence), regionálně významných plánech a opatřeních a také o vlivech evropské politiky Společenství v oblasti územního rozvoje. V současné době je aktuální ROB 2005, která navazuje na předchozí ROB 2000 a doplňuje ji o aktuální trendy a problémy v prostorovém rozvoji. Mezi základní oblasti, kterým je ve Zprávě o prostorovém plánování

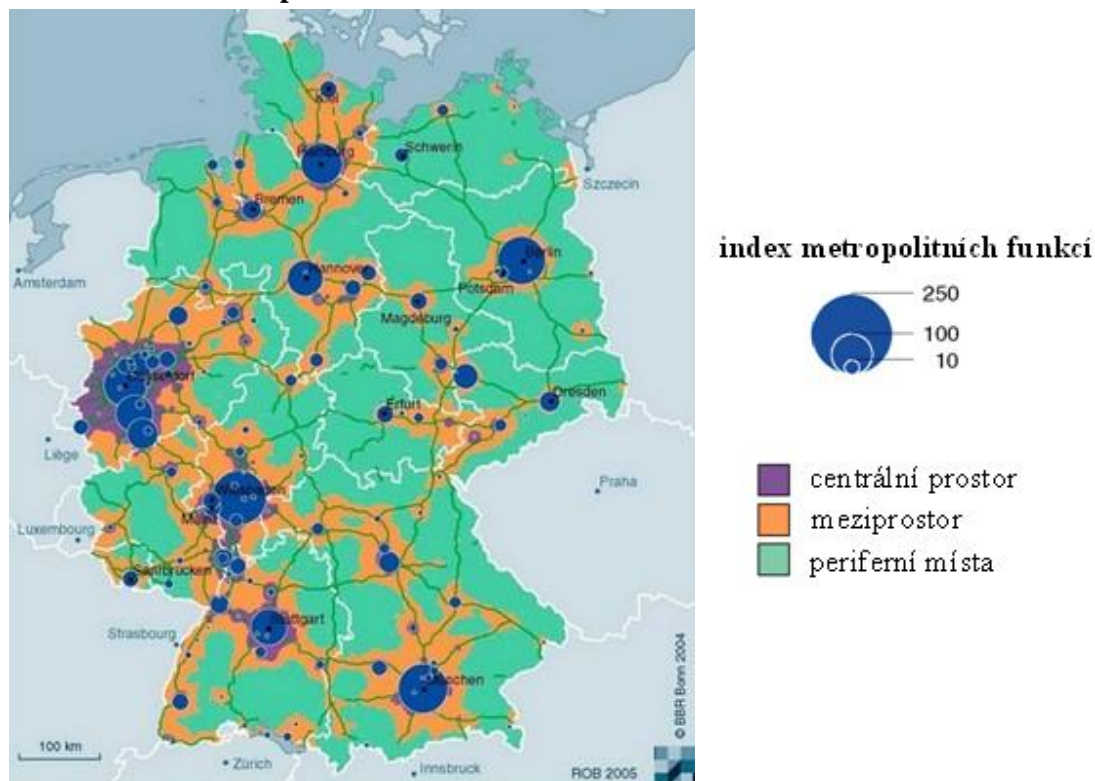
věnována pozornost, lze zařadit (ROB 2005):

- prostorové rozmístění a rozvoj obyvatelstva,
- prostorové rozmístění a rozvoj pracovních míst,
- prostorové rozmístění infrastrukturních sítí (doprava, energie, telekomunikace),
- prostorová a sídelní struktura,
- dopravní obslužnost,
- vývoj krajiny a využití půdy,
- rozvoj ekonomického potenciálu území a strukturální problémy,
- udržitelnost prostorového rozvoje.

Na celostátní úrovni jsou také dále vymezeny oblasti se speciálními požadavky na plánování. Jedná se o metropolitní, příměstské a venkovské oblasti.

Přičemž metropolitní regiony zpravidla odpovídají největším německým městům a jsou polycentrickými sídly disponujícími důležitými funkcemi (rozhodování, řízení, inovace, hospodářská soutěž). Města v centrech těchto regionů lze označit jako motor hospodářského růstu daných oblastí a ve spojení s uvedenými funkcemi dochází k propojení několika měst v širším prostorovém kontextu. (ROB, 2005:184-185) Z Obrázku č. 3 je patrné, že jako metropolitní oblast lze označit Porýní-Porúří na západě nebo města Mnichov, Berlín či Wiesbaden.

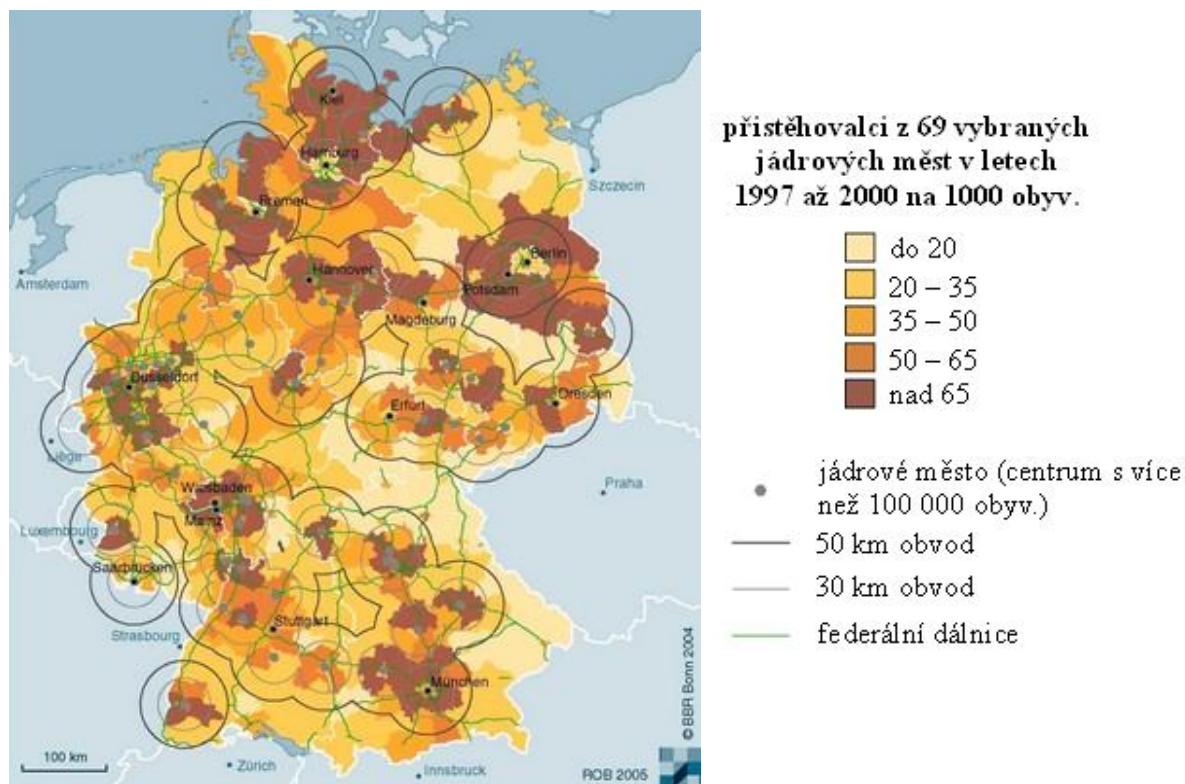
Obrázek č. 3: Metropolitní oblasti

Zdroj: ROB (2005)

Příměstské oblasti vyžadují speciální požadavky na plánování v důsledku pokračujících suburbanizačních procesů, kdy migrace městského obyvatelstva na venkov dosahuje stále do okrajovějších venkovských oblastí. V mnoha městských zónách žije více lidí právě v příměstských částech než v samotném jádru města. V posledních letech je ale zaznamenán útlum v souvislosti se zřejmou počáteční reurbanizací, tj. znovuoživením jádrových oblastí měst. (ROB, 2005:192-193) Obrázek č. 4 ukazuje, že největší suburbanizační tendence byly zaznamenány v okolí měst Berlín, Hamburk, Brémy nebo Mnichov.

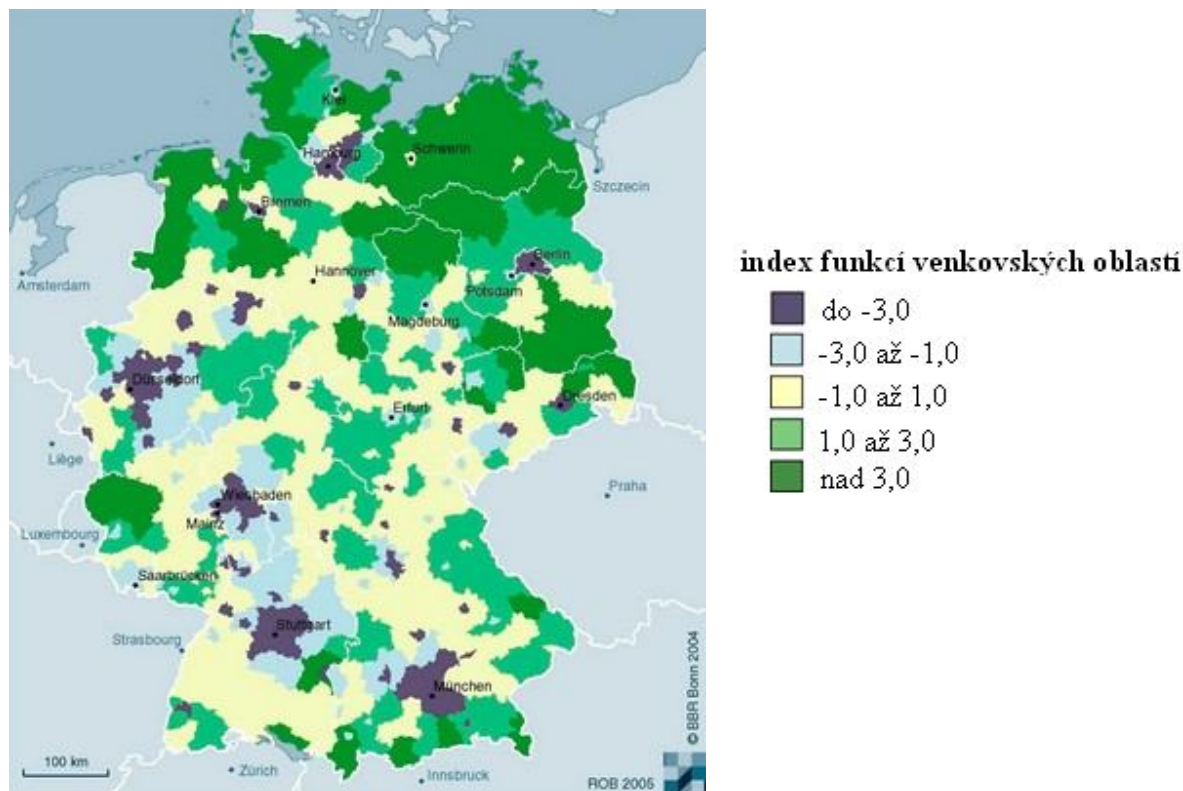
Obrázek č. 4: Suburbanizační procesy (přistěhovalci z jádrových oblastí měst)

Zdroj: ROB (2005)

Posledním typem jsou venkovské oblasti, kde kromě klasického předpokladu vhodných podmínek pro zemědělskou výrobu dochází v posledních letech také ke zvyšování potenciálu i v jiných oblastech. Jedná se zejména o rozvoj obchodu, průmyslu a služeb, zajištění ochrany přírody a krajiny, rozvoj rekreace a cestovního ruchu a zajištění zdrojů pro městské aglomerace. (ROB, 2005:211-212) Tmavě zelená barva na Obrázku č. 5 představuje nejpestřejší spektrum jednotlivých dílčích funkcí daného prostoru.

Obrázek č. 5: Funkční potenciál venkovských oblastí

Zdroj: ROB (2005)

3.4.2. Zemská úroveň

Druhý stupeň prostorového plánování tvoří zemská neboli národní úroveň představovaná jednotlivými spolkovými zeměmi. Zodpovědnost za činnosti připadající na tento stupeň plánování nesou zemské vlády všech 16ti spolkových zemí.

Na zemské úrovni je vytváření plánů povinné ze zákona a při jejich tvorbě spolkové země vychází z plánů na celostátní úrovni. Hlavní úkol spočívá v připravení základní strategie pro prostorový rozvoj dané oblasti. Zemské vlády sestavují **Národní rozvojové plány/programy** (Landesentwicklungspläne/programme, LEP/LEPro), které jsou v podstatě stejným typem nástroje, ovšem jejich tvorba, uspořádání a obsah se může lišit v jednotlivých spolkových zemích. Obsahují komplexní, celostátní cíle prostorového plánování, opatření a doporučení pro rozvoj území. LEP zahrnují konkrétní prostorové a odvětvové cíle prezentované na měřítku 1:500 000 (i menší). Zaměřují se také na dílčí tématické oblasti jako likvidace

odpadu, doprava, ochrana přírody, rámcové využití území, stavby s významem pro celé území, řešení krajiny atd. (Larsson, 2006:161)

Vedle sestavování plánů prostorového rozvoje patří mezi další činnosti svěřené zemské úrovni (Scholl, 2007:30):

- schvalování místních a regionálních plánů,
- koordinace infrastrukturních projektů,
- konkretizace celostátních opatření a politik,
- konzultace.

3.4.3. Regionální úroveň

Regionální úroveň tvoří pomyslný mezistupeň mezi národní a obecní úrovní. Ve většině spolkových zemích jednotlivé obce vytvářejí sdružení regionálního plánování. Příslušní představitelé těchto regionálních spolků jsou posléze přímými účastníky formulování plánů.

Pro regionální plány jsou vytvářeny tzv. plánovací oblasti (regiony), při jejichž vymezení se bere v úvahu zejména kritérium homogenity, vzájemné souvislosti a členění prostoru. Jejich hranice se určují na základě několika předpokladů, podle kterých by region měl (Matoušek, 1994:12):

- představovat funkčně propojený a vyrovnaný prostor,
- být v ideálním případě tvořen spádovým územím centra dané oblasti,
- reprezentovat prostor propojeného pracovního trhu, který je vymezen intenzitou a dosahem dojížděky za prací,
- respektovat hranice okresů.

V současné době existuje na území SRN 111 plánovacích regionů, přičemž každá spolková země pro ně užívá jiné označení. Jako příklad lze uvést Bavorsko dělené na 18 regionů, Sasko členěné na 5 plánovacích regionů nebo Hesensko, kde se regionální plánování realizuje v rámci 3 vládních obvodů. (Krappweis, 2011) Kompletní přehled členění jednotlivých spolkových zemí na příslušné plánovací oblasti je uveden v Příloze č. 8.

Pro plánování v příslušných regionech jsou potom ve spolkových zemích připravovány **regionální plány** (Regionalpläne). Jedná se o nadmístní plány, jejichž hlavní úkol spočívá v konkretizaci zemských plánů a opatření. Seskupují všechny společné sektory prostorového plánování daného regionu. Regionální plán by měl brát v úvahu cíle LEP a jeho obsahem je popisný dokument a schématické prezentace společně s vysvětlujícím textem uvádějící důvody daného plánu. Popisný dokument vymezuje základní cíle pro celkový rozvoj regionu, statistické analýzy a scénáře, prostorové cíle pro územní a sídelní struktury, způsoby využívání půdy, plánování v oblasti kultury, ekonomiky, dopravy, ochrany přírody a životního prostředí. Schématické prezentace, které jsou obvykle v měřítku od 1:50 000 do 1:100 000, by měly ilustrovat např. oblasti hustě zastavěné, příměstská, venkovská, strukturálně slabá a nezastavěná území. (Larsson, 2006:161)

Do prostorového plánování na regionální úrovni nejsou zapojeny městské státy Berlín, Brémy a Hamburk a spolková země Sársko. Je to dáno zejména jejich malou rozlohou, tudíž není nutné vytvářet regiony v těchto oblastech a tím pádem ani regionální plány.

3.4.4. Místní úroveň

Nejdůležitějším plánovacím stupněm je místní neboli obecní úroveň, která přísluší jednotlivým obecním zřízením. Mnohem častěji dochází také k vytvoření sdružení měst a obcí, které směřuje k vytvoření prostorového plánu. Tento druh spolupráce nachází podporu i ze strany státu. Hlavním důvodem je vysoká finanční náročnost tvorby plánu a mnohdy si ho jednotlivé obce, zejména ty menší, nemohou dovolit.

Na úrovni obcí představují hlavní nástroje prostorového plánování dva základní typy plánů, jejichž vytvoření je povinné ze zákona. Pro území celé obce musí být připraven **územní plán** (Flächennutzungsplan, F-plan) s platností na dobu určitou, zpravidla 10 až 15 let. Podstata tohoto plánu spočívá ve vymezení funkčního využití území a jeho změn jako např. určení ploch určených pro výstavbu (obytné plochy, komerční výstavba), místní komunikace, skládky, těžbu a dobývání nerostných surovin, vodní útvary nebo zeleň. Územní plán také obsahuje základní hodnoty a cíle ochrany území a jednotlivých hodnot v něm. (Larsson, 2006:162)

Z územního plánu se následně vychází při tvorbě **regulačního plánu** (Bebauungsplan, B-plan). V určitých naléhavých případech může být ovšem připraven k přijetí a schválení před územním plánem. Regulační plán poskytuje základ pro podrobnou kontrolu stavebního vývoje dané obce, která jej musí zřídít očekává-li nebo chce určitým způsobem zasahovat do obecního stavebního rozvoje. Součástí tohoto plánu jsou ustanovení o druhu a rozsahu využití půdy, specifických oblastech využívání půdy a rozsahu jejich rozvoje nebo oblastech, které mohou být použity ke stavebním účelům. Dále poukazuje na chráněné oblasti a budovy, které musí být zachovány. Z tohoto hlediska může regulační plán obsahovat ustanovení ve vztahu k rozměrům stavebních parcel, počtu bytů v obytné budově, výšce budov a střech a další různé stavební regulativy. Platnost regulačního plánu není nikterak omezena a jeho účinnost končí v případě, že je nahrazen novým. (Larsson, 2006:162)

Postup obce při tvorbě územního plánu se velmi podobá přípravě plánu regulačního, skládá se tedy z několika základních kroků. Prvopočátkem je přípravná fáze, která zahrnuje tvorbu návrhů a jejich konzultaci s vyššími správními orgány. Rozhodnutí o přípravě plánu následně schvaluje zvolená rada obce usnesením. Po přijetí by mělo co nejdříve dojít k první etapě účasti veřejnosti na tvorbě plánu. Především je nutné o chystaných záměrech informovat širokou veřejnost a přímo dotčené osoby. To zahrnuje příležitosti k veřejnému připomínkovému projednávání, kterého se, pokud se uskutečňuje, účastní také veřejné orgány a sousední obce. Následuje část přípravy návrhu plánu a fáze jeho zvážení, zda je v souladu s vyššími plány a vyhláškami. Dále se hodnotí vliv návrhu na životní prostředí a dochází k uvážení veřejných a soukromých zájmů s přihlédnutím ke všem předloženým poznámkám. Návrh plánu je po dobu jednoho měsíce zpřístupněn veřejnosti, která se tímto vyzývá, aby vnesla případné písemné nebo ústní připomínky. Pokud se mezi komentáři objeví nové problémy, je nutné plán přehodnotit. V případě, že vše proběhne v pořádku, zvolená rada schvaluje daný plán. Pro územní plán stačí běžné usnesení, ovšem u regulačního plánu je nutný místní zákon. Přijetí plánů posléze oznámí obec veřejně. Veškeré změny plánů nebo jejich zrušení se provádí stejnými postupy. (Larsson, 2006:164)

Kromě formálních prostorových plánů existují v plánovací praxi německých měst a obcí různé jiné nezávazné územní plány, jejichž označení se liší v jednotlivých městech. Zpravidla jsou ale nejčastěji označovány jako **plán rozvoje města** (städtebaulicher Entwicklungsplan),

rámcový plán rozvoje města (städtebaulicher Rahmenplan) nebo **koncept rozvoje města** (städtebaulicher Entwurf).

3.5. Posuzování dopadů na životní prostředí

Důležitou součástí systému prostorového plánování je posouzení jeho vlivů na životní prostředí. Přesný postup vymezuje § 9 Zákona o prostorovém plánování. Při přípravě prostorových plánů musí příslušný orgán provést zhodnocení životního prostředí v důsledku možných významných dopadů prostorového plánu na obyvatelstvo včetně lidského zdraví, zvířata, rostliny, biologickou rozmanitost, půdu, vodu, ovzduší, klima nebo krajinu. V rámci hodnocení životního prostředí lze využít i příslušné testy k určení a posouzení vlivů daného plánu. Pokud se jedná pouze o drobné změny v plánech, lze od posuzování životního prostředí upustit, nejsou-li v jeho rámci očekávány žádné významné obměny. Jestli se časem projeví nepředpokládané negativní dopady, je nutné podniknout příslušné kroky k nápravě situace.

Na německém území lze nalézt pět druhů oblastí, ve kterých není z důvodu ochrany životního prostředí další rozvoj povolen, a nebo je přísně omezen. Jedná se o (Larsson, 2006:170-171):

- **chráněné přírodní oblasti** (Naturschutzgebiete) – nejvíce omezený prostor, pokrývají kolem 2 % území Německa,
- **národní parky** (Nationalparke) – nacházejí se také na přibližně 2 % území a v mnoha ohledech odpovídají chráněným přírodním oblastech, ovšem z hlediska své velikosti jsou větší,
- **chráněné krajinné oblasti** (Landschaftsschutzgebiete) – méně omezená kategorie z hlediska dalšího rozvoje a pokrývající asi 25 % území,
- **přírodní parky** (Naturparke) – zakládány zejména z důvodu kvalitního přírodního prostředí a jeho vhodnosti pro rekreaci a lze je nalézt zhruba na 25 % plochy Německa,
- **biosférické rezervace** (Biosphärenreservaten) – poskytují rozsáhlou plošnou ochranu pro cenné přírodní a kulturní památky na více než 3 % rozlohy země.

3.6. Území se zvýšenou potřebou na plánování

Specifickou oblastí v rámci prostorového plánování v Německu jsou tzv. **výlučné hospodářské zóny** (ausschließliche Wirtschaftszone, AWZ), které svým charakterem vyžadují speciální přístup k plánování činností v rámci jejich vymezené oblasti. Územími se zvýšenou potřebou na plánování jsou průmyslové zóny a plochy v Severním a Baltském moři. Zodpovědnost za ně nese BMVBS ve spolupráci se Spolkovým úřadem pro námořní dopravu a hydrografii (BSH).

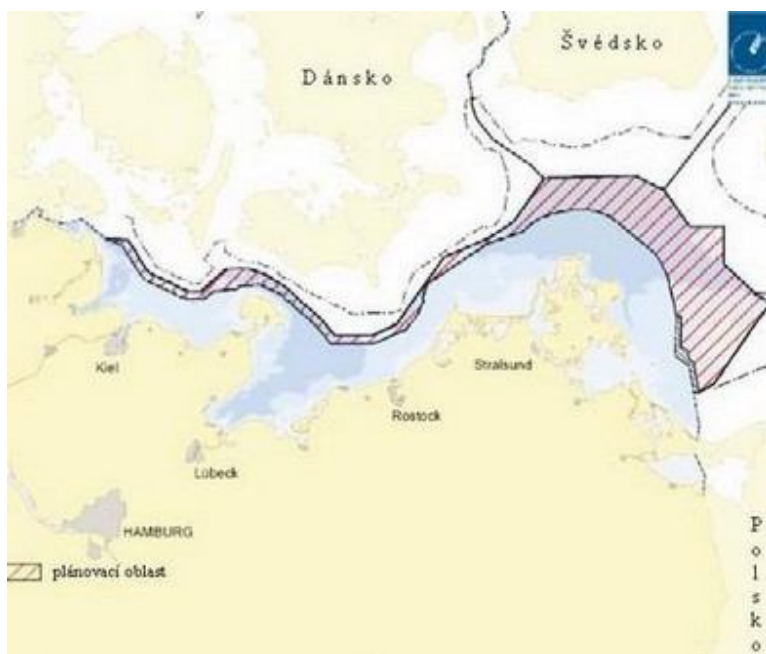
Potřeba speciálních prostorových plánů je dána zejména neustálým užíváním několika oblastí obou moří pro námořní dopravu, rybolov, mořský či námořní výzkum. Následně může docházet ke konfliktům mezi těmito aktivitami nebo s cíli ochrany životního prostředí a přírody. Je zde snaha tyto rozpory řešit a tak dosáhnout úspěšného soužití všech zájmů. Udržitelný rozvoj lze zajistit jen pokud budou sociální a ekonomické nároky na prostředí v souladu s jeho ekologickými funkcemi. Pro realizaci jednotlivých investičních aktivit ve vymezených oblastech Severního a Baltského moře byly v roce 2009 vydány vyhlášky regulující jejich plánování. Jsou zde vymezeny cíle a principy prostorového plánování z hlediska ekonomických a vědeckých účelů, zabezpečení a usnadnění přepravy a ochrany mořského životního prostředí. (BSH, 2011)

Obrázek č. 6: Vymezení oblasti se zvýšenou potřebou plánování v Severním moři

Zdroj: Raumordnungsplan für die deutsche ausschließliche Wirtschaftszone in der Nordsee (2009)

Obrázek č. 7: Vymezení oblasti se zvýšenou potřebou plánování v Baltském moři

Zdroj: Raumordnungsplan für die deutsche ausschließliche Wirtschaftszone in der Ostsee (2009)

3.7. Účast veřejnosti

Účast veřejnosti je v současnosti vnímána v rámci prostorového plánování v Německu jako velmi důležitá. Ačkoli není příprava plánů a programů spolkových zemí a regionů ze zákona povinná zajišťováním účasti veřejnosti, speciální poradní orgány nebo rady, tzv. plánovací rady, se podílí na přípravě plánů ve většině případech. Skládá se ze zástupců místní samosprávy, sdružení ochrany přírody a obvykle také občanských skupin v rámci řešené oblasti. Veřejné slyšení je požadováno zejména u velkých infrastrukturních projektů. Stejná úroveň účasti se předpokládá také pro územní a regulační plán, která zahrnuje dvě fáze. První je na počátku plánovacího procesu, kde veřejnost musí být informována a poskytuje se jí příležitost diskutovat o cílech daného plánu. Druhá fáze nastává, když je návrh plánu veřejně přístupný po dobu jednoho měsíce. Veřejnost může následně předkládat svá vyjádření a námitky, které musí být zváženy zastupitelstvem obce. Osoby, které mohou být rozhodnutím orgánu veřejné správy ukřivděny na svých zákonných právech, se proti němu mohou následně odvolat u soudu. (Scholl, 2007:36)

4. Konkrétní případy prostorových plánů

Předchozí kapitola poskytuje obecné uvedení do systému prostorového plánování v Německu. Vedle příslušného zákonného vymezení a následného způsobu tvorby jednotlivých prostorových plánů je také nutné se zaměřit na jejich praktickou realizaci a uplatňování na daných úrovních. Jelikož na celostátní úrovni se vytváří pouze plány ve formě obecných zásad a doporučení tvořících následně základní koncepce a programy v oblasti prostorového plánování, budou blíže charakterizovány konkrétní příklady prostorových plánů realizovaných na německém území na zbývajících třech stupních.

4.1. Zemská úroveň: Severní Porýní-Vestfálsko

Ukázku toho, jakým způsobem lze realizovat prostorové plánování na zemské úrovni zde představuje Národní rozvojový plán Severního Porýní-Vestfálska (dále jen LEP NRW), které je nejlidnatější a z hlediska rozlohy čtvrtou největší spolkovou zemí SRN. Leží v její západní části na hranicích s Belgií a s Nizozemím.

Obrázek č. 8: Rozdělení Severního Porýní-Vestfálska na vládní obvody

Zdroj: LEP NRW

Rozvoj Severního Porýní-Vestfálska čelil již od konce 20. století závažným problémům a výzvám, které vznikly zejména v důsledku sjednocení Německa a otevření východní Evropy. Silné regionální změny byly následně zaznamenány zejména v oblasti vnitrostátní dopravy, obchodu nebo užívání zemědělské půdy.

Velmi důležitou pozici z hlediska vývoje zaujímá oblast nacházející se přibližně ve středu této spolkové země, jedná se o Porýní-Porúří (Rhein-Ruhr) jakožto v minulosti významné průmyslové centrum. Jeho důležitost vzrostla zejména v důsledku těžby uhlí a hutnického průmyslu. Posléze v souvislosti se strukturálními změnami došlo k přechodu převážně na služby a obory využívající high-tech technologie. Významným pozitivem i v současné době je výhodná poloha této oblasti ve střední Evropě přímo na křižovatce významné evropské dopravní infrastruktury a velkých rozvojových os. Podle počtu a hustoty obyvatel, ekonomické výkonnosti a mezinárodního hospodářského významu je Porýní-Porúří srovnatelné s předními evropskými aglomeracemi jako Paříž či Londýn.

Vedle funkce obchodní, průmyslové a rezidentní oblasti a sídla služeb existují v Severním Porýní-Vestfálsku i jiné aspekty, které jsou důležité a významně přispívají k dalšímu rozkvětu země. Jedná se zejména o krajinnou rozmanitost, širokou škálu sportovních a rekreačních zařízení nebo rozsáhlou síť kulturních krajin a krajin určených pro vědu a výzkum, jejíž hustota je unikátní v rámci celé Evropy.

Pro zdejší prostorovou a sídelní strukturu je typická vysoká koncentrace obyvatelstva na malém území, což klade vysoké nároky na jeho využití. Většina lidí žije buď přímo v jádrech měst, nebo v jejich zázemí a nebo přímo v samotné rýnsko-ruhrské konurbaci. Na necelých 25 % země žijí přibližně $\frac{2}{3}$ všech obyvatel země. Zbýlých 75 % plochy tvoří venkov, kde pobývá jen $\frac{1}{3}$ obyvatel Severního Porýní-Vestfálska. Z tohoto důvodu je podpora zaměřena hlavně na dynamický a samostatný rozvoj převážně venkovských oblastí a středního podnikání, což by mělo významně přispět k rozkvětu země jako celku.

Důležité je také napojení na rozvojové osy, které mají významně přispět k rozvoji regionální dopravní infrastruktury, zejména silničních, železničních a vodních cest. Rozsáhlé rozvojové osy celoevropského významu napomáhají k integraci země do evropského prostoru. V souvislosti s tím je nutné dále zvážit výstavbu dalších transevropských sítí se zaměřením

především na vysokorychlostní železniční trasy. Obrázek č. 9 znázorňuje jejich prostorové rozmístění směrem ze Severního Porýní-Vestfálska. Je patrné, že míří do všech světových směrů – na sever do dánského Kopenhague, na východ do Berlína či na jihu do rakouské Vídně či švýcarského Bernu.

Obrázek č. 9: Vysokorychlostní železniční síť Severního Porýní-Vestfálska

Zdroj: LEP NRW

Jelikož je Severní Porýní-Vestfálsko hustě osídlenou a vysoce industrializovanou zemí, tlaky na životní prostředí a potřeba obezřetného a odpovědného užívání volného prostoru nejsou překvapením. Od 60. let minulého století došlo k nárůstu ploch určených k bydlení a dopravě přibližně o 17 %. Základem pro ekologicky šetrné užívání půdy se má stát rozdělení země na oblasti, které budou v budoucnu plnit především městské funkce (obytné plochy) a volná prostranství.

Jako znepokojující zjištění lze označit skutečnost, že 40 % rostlinných druhů, 53 % druhů savců, 58 % druhů ptáků, 50 % původních druhů ryb a 50 % druhů motýlů se ocitlo na tzv. červeném seznamu, který obsahuje ohrožené nebo již vyhynulé čeledi fauny a flóry na území Severního Porýní-Vestfálska. Proto bylo hlavním cílem v oblasti životního prostředí

stanoveno chránit, udržovat, rozvíjet a v případě potřeby obnovovat přírodu a krajinu, aby:

- mohl správným způsobem fungovat ekosystém,
- byla zajištěna schopnost regenerace a využitelnosti přírodních zdrojů,
- došlo k zachování rozmanitosti přírody a krajiny,
- bylo zachováno co nejvíce druhů zvířat a rostlin.

Z hlediska infrastruktury je velký význam spatřován zejména v rozvoji dopravní infrastruktury a zlepšení dopravní situace v zemi a v oblasti mezinárodního dopravního spojení. Vyplyvá to zejména ze skutečnosti, že v hustě osídlených oblastech dochází k vysokému dopravnímu zatížení s čímž je dále spojeno ohrožení životního prostředí, kvality života ve městech a samotná mobilita obyvatel. Podpora se zaměřuje jednak na rozšíření sítě a zvýšení výkonnosti veřejné hromadné dopravy ale také železnic a letišť mezinárodního významu. Konkrétně pro rozvoj veřejné dopravy je spolkovou zemí vysoce vítána kooperace mezi jednotlivými okresy a obcemi, rozdělení země do takto vytyčených oblastí spolupráce znázorňuje následující obrázek.

Obrázek č. 10: Veřejná a mezinárodní doprava Severního Porýní-Vestfálska

Zdroj: LEP NRW

4.2. Regionální úroveň: Střední Durynsko

Příkladem aplikace prostorového plánování na regionální úrovni je region Střední Durynsko (Mittelthüringen), který se nachází uprostřed spolkové země Durynsko, která leží ve středu SRN. Tento region se skládá z okresů Gotha, Ilm-Kreis, Sömmerda, Výmar a měst Výmar a Erfurt.

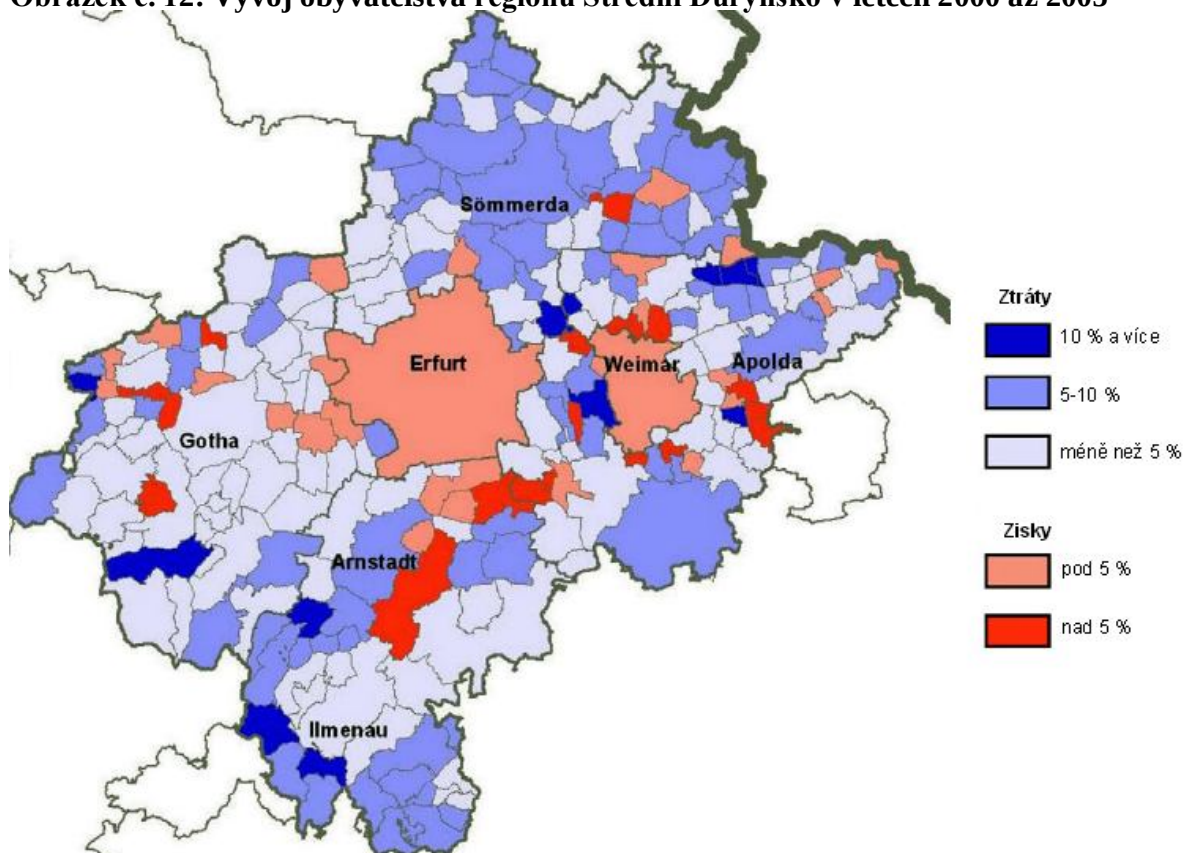
Obrázek č. 11: Region Střední Durynsko

Zdroj: RP Mittelthüringen

Aktuální regionální plán Středního Durynska (RP Mittelthüringen) obsahuje všechny základní složky, které mohou přispět a nastartovat další rozkvět regionu. Rozhodujícím faktorem pro budoucí vývoj jsou zejména demografické změny mající zásadní dopad na různé oblasti společenského života. Nejen pokles obyvatel ale i samotná měnící se věková struktura vyžadují vhodná adaptační opatření. Již od poloviny 70. let došlo k výraznému poklesu porodnosti, to postupem času vedlo k převisu počtu zemřelých. Současně se v důsledku vyšší úrovně migrace z venkova do měst a příměstských oblastí výrazně navýšil počet obyvatel zejména ve velkých městech Erfurt a Výmar, což ostatně také znázorňuje Obrázek č. 12, který vyjadřuje vývoj obyvatelstva mezi lety 2000 až 2005. Největší pokles naopak zaznamenal okres Sömmerda na severu regionu.

Obrázek č. 12: Vývoj obyvatelstva regionu Střední Durynsko v letech 2000 až 2005

Zdroj: RP Mittelthüringen

V oblasti sídelní struktury byla po roce 1990 zejména na základě politických a ekonomických změn vytvořena velmi silná, dříve zadržovaná, poptávka po bydlení a nastal kvantitativní rozvoj městských oblastí. Ten se mírně pozastavil kolem roku 2000 a v současné době má již mírnější podobu. Nicméně velké půdní plochy byly také využívány na úkor zemědělských ploch či životního prostředí. Stávající sídelní vývoj ukazuje, že zejména malé obce v okolí měst profitovaly z této stavební expanze.

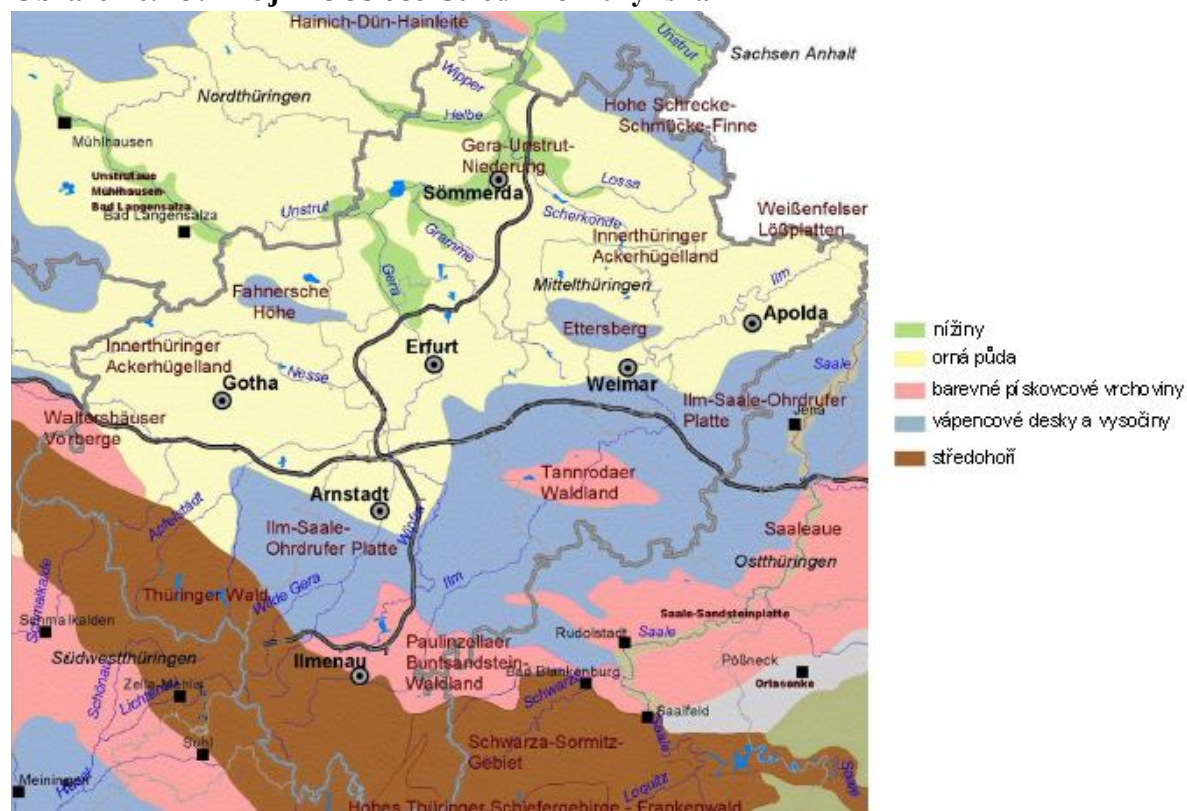
Určité zlepšení je také zaznamenáno v nabídce infrastruktury a jejího provozu. Došlo k expanzi železničních spojení, kde na významu stále více nabírá propojení mezi Frankfurtem a Berlínem/Dráždany, a dálnic. Méně příznivou situaci zažívá letiště Erfurt-Výmar, kde v posledních letech neustále klesá počet přepravených cestujících. V roce 2006 jeho služeb využilo přibližně 356 tisíc cestujících, v roce 2009 již jen 270 tisíc, což znamená pokles o 24 %. Pro celkové zatraktivnění veřejné dopravy je regionem podporována především

koncentrace investic do nových železničních dopravních cest, ovšem v rámci provozu a oprav se upřednostňují silniční sítě. Cílem se stalo také zavedení autobusových linek vedoucích souběžně s železničními tratěmi, což povede k větší dostupnosti a menší časové náročnosti na následnou přepravu.

Tak jako v případě Severního Porýní-Vestfálska je i zde kladen důraz na ochranu životního prostředí. Přírodní prostory na území Středního Durynska lze charakterizovat třemi krajinnými oblastmi, které představují hlavní biogeografické jednotky. Patří sem:

- Durynská pánev s kopci a údolími,
- vápencové a pískovcové desky a vysočiny,
- Durynský les ve Středohoří a Durynská břidlicová vrchovina.

Obrázek č. 13: Krajinné oblasti Středního Durynska

Zdroj: RP Mittelthüringen

Ve výše uvedených oblastech platí odlišná pravidla z hlediska jejich dalšího rozvoje. Je to dáno zejména jejich možným ohrožením v důsledku půdní eroze či nedostatečné schopnosti

přirozených funkcí obnovy krajiny, jelikož se jedná se o významné zásobárny dřeva a pitné vody. Rovněž orné půdy uprostřed regionu patří stále mezi silný agrární sektor. Z těchto důvodů je důležité zachování těchto pásem.

Aby se region Střední Durynsko mohl stát více atraktivním místem pro turistiku a rekreaci, je potřebný zejména rozvoj infrastruktury cestovního ruchu. V současné době se oblíbenost jednotlivých míst liší zejména v důsledku ekonomické struktury, kterou lze označit jako spouštěč rozvoje měst a venkovského prostoru. Důležitá je také spolupráce mezi obcemi v turistických oblastech. Cílem, jehož naplnění bude nutné neustále sledovat v důsledku měnících se požadavků a nároků turistů, byl stanoven rozvoj a užití rekreačního, kulturního a historického potenciálu pro denní i noční cestovní ruch.

Vizí pro budoucí postavení regionu Střední Durynsko je, že by se měl stát:

- silným obchodním centrem,
- atraktivním místem pro důležité a perspektivní firmy,
- oblastí s pozitivním podnikatelským prostředím,
- významnou oblastí s ekonomickým potenciálem spočívajícím zejména ve výzkumu.

4.3. Místní úroveň: Berlín

Hlavní město Berlín bude příkladem tvorby místního prostorového plánu. Ačkoliv patří Berlín mezi německé spolkové země, z hlediska své malé rozlohy se nezapojuje do plánování na regionální úrovni. A jelikož se jedná o jeden ze tří městských států se statusem spolkové země, vytváří prostorové plány na úrovni místní, tedy z pozice města.

Při snaze zhodnotit hlavní perspektivy mající vliv na celkový rozvoj Berlína, lze mezi ně bezpochyby zahrnout pozitiva z hlediska jeho lokalizace, kterými se rozumí především výhodná poloha v rámci Evropské unie i celé Evropy. Klíčovou roli hraje také pozice Berlína jako centra s politickým vlivem, kvalitní infrastrukturou a dopravním spojením nebo různorodými rekreačními či kulturními příležitostmi.

Z hlediska administrativního členění lze Berlín dále rozdělit na jednotlivé obvody (Bezirke),

kterých je momentálně 12. Rozdělení znázorňuje následující obrázek, ze kterého je již zřejmé, že největší rozlohu má obvod Treptow-Köpenick a nejmenší plochu naopak zaujímá Friedrichshain-Kreuzberg ve středu Berlína.

Obrázek č. 14: Rozdělení území Berlína na jednotlivé obvody

Zdroj: F-plan Berlin

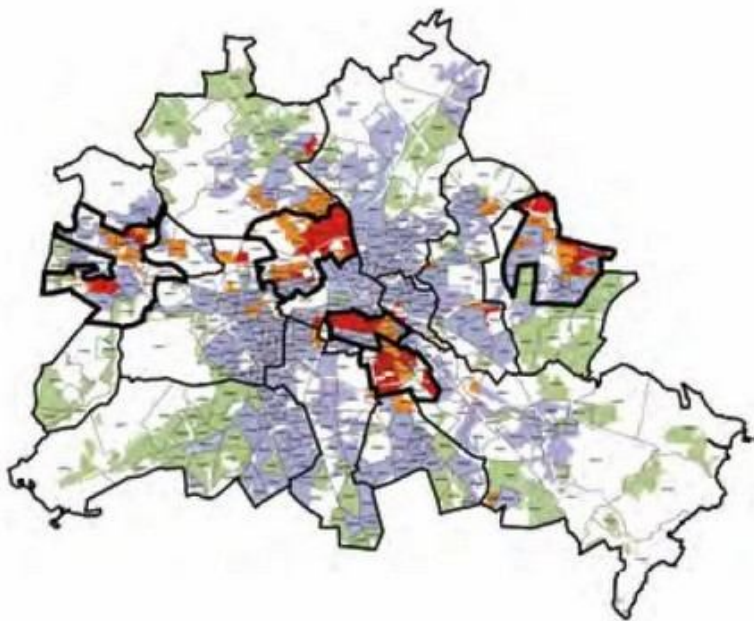
Důležitými sférami, kterými se v důsledku podpory dalšího vývoje Berlína zabývá jeho **územní plán** (FNP Berlin), jsou sociální soudržnost a udržitelný rozvoj města.

V souvislosti se sociálními a prostorovými změnami v jednotlivých částech Berlína v posledních letech se prioritním úkolem stala realizace státního programu nesoucího název „Sociální rozvoj měst“. Jeho cílem je finanční podpora několika sociálně znevýhodněných čtvrtí. Jednotlivé aktivity jsou následně směřovány především na zajištění rovnocenných životních podmínek na předměstích. Samotným základem pro vymezení těchto oblastí se stal Monitoring sociálního rozvoje města, který nepřetržitě od roku 1998 analyzoval vybraná socioekonomická a strukturální data a sociálně-územní rozvoj hodnocených obvodů. Výsledky sledování se následně zahrnují také do výpočtu alokace finančních prostředků daným oblastem. O deset let později proběhla aktualizace takto získaných informací a ukázalo se, že tam, kde již dříve dosahovala intenzita sociálních problémů nízké úrovně, došlo k dalšímu snížení. Naopak v oblastech s vysokou koncentrací problémových situací byla zaznamenána

ještě silnější nestabilita. Zarážejícím ukazatelem se stala také koncentrace dětské chudoby, kdy stále více dětí vyrůstá v prostředí s většími problémy.

Výši indexu městského rozvoje, který je výstupem v rámci realizovaného monitoringu, v jednotlivých okrscích pro rok 2009 znázorňuje Obrázek č. 15. Červené plochy znamenají velmi nízkou úroveň městského rozvoje, oranžové nízkou, fialové střední a zelené vysokou či velmi vysokou úroveň rozvoje. Bílé oblasti představují neobydlené plochy.

Obrázek č. 15: Grafické znázornění indexu městského rozvoje Berlína

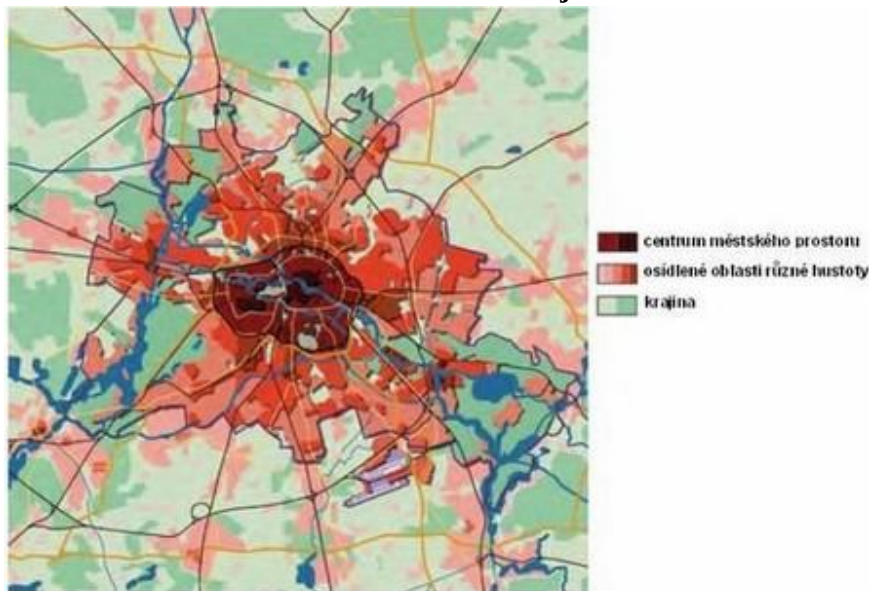

Zdroj: F-plan Berlin

Činnosti týkající se sociální obnovy měst jsou svěřeny jednotlivým městským obvodům. Jejich snaha spočívá především v přispění k modernizaci bytového fondu, infrastruktury, občanské vybavenosti a zlepšení životních šancí prostřednictvím cílených opatření v oblasti vzdělání a trhu práce. Neméně důležitým aspektem sociálního rozvoje města je integrace neboli adaptace lidí různých národů, náboženství a životních stylů.

Druhá oblast, udržitelný rozvoj města, se zaměřuje především na pojetí a ochranu krajiny a životního prostředí. Vyplývá to zejména ze skutečnosti, že Berlín lze ve srovnání s jinými německými městy označit jako zelené město. Téměř 48 % jeho rozlohy zaujímají lesy, vodní toky, zemědělská půda a ostatní zelené plochy. A právě územní plán poskytuje základní informace týkající se rozvoje, ochrany a péče o přírodu a krajinu.

Obrázek č. 16: Struktura územního rozvoje Berlína

Zdroj: F-plan Berlin

Územní plán se následně vzájemně doplňuje s tzv. Programem péče o krajinu (Landschaftsprogramm), který je strategickým dokumentem zabývajícím se plánováním krajiny na celoměstské úrovni. Integruje čtyři tématické plány, které se zaměřují na:

- celkový rozvoj cílů města,
- opatření v oblasti činností ekosystému/životního prostředí,
- zachování přírodních stanovišť, živočišných a rostlinných druhů,
- rekreaci a využití volného prostoru.

V rámci ochrany životního prostředí dochází také k přijímání a vytváření nejrůznějších konceptů, které se týkají jednotlivých složek přírody. Za účelem jejich naplnění dochází v Berlíně v posledních letech k masivnímu provádění environmentální politiky, která přispívá k udržitelnému rozvoji zdravého životního prostředí ve městě. Konkrétně lze uvést např. o koncept snížení znečištění ovzduší, kde je cílem snaha o pokles hodnot daných částic a složek ovzduší, které překročují stanovené limity. Jelikož mezi hlavní zdroje tohoto znečištění patří v Berlíně zejména silniční doprava, byla v roce 2008 vytvořena tzv. zelená zóna, která přispěla ke snížení počtu lidí postižených smogem přibližně o čtvrtinu. Podstatou takto vyčleněného území, které se nachází v samotném středu města, je, že zde mohou jezdit pouze vozidla splňující určité normy výfukových plynů, tzn. že vozidla s vysokými emisemi

musí zůstat zaparkována za hranicemi zelené zóny. Tento zákaz platí trvale, tj. bez časového omezení.

Obrázek č. 17: Vymezení zelené zóny v Berlíně

Zdroj: F-plan Berlin

V souvislosti s dopravou byl vypracován také koncept zaměřený na snížení hluku a to zejména v oblastech nejvíce zatížených dopravních spojů. Nejvyšší naměřenou úroveň hluku znázorňuje na Obrázku č. 18 červená barva. Jeho postupné redukování má být podpořeno zejména posilováním role chodců, cyklistické a veřejné dopravy nebo tišším provozem motorových vozidel, například prostřednictvím lepšího povrchu vozovky nebo zvýšení její vzdálenosti od obytných budov.

Obrázek č. 18: Hluková mapa Berlína

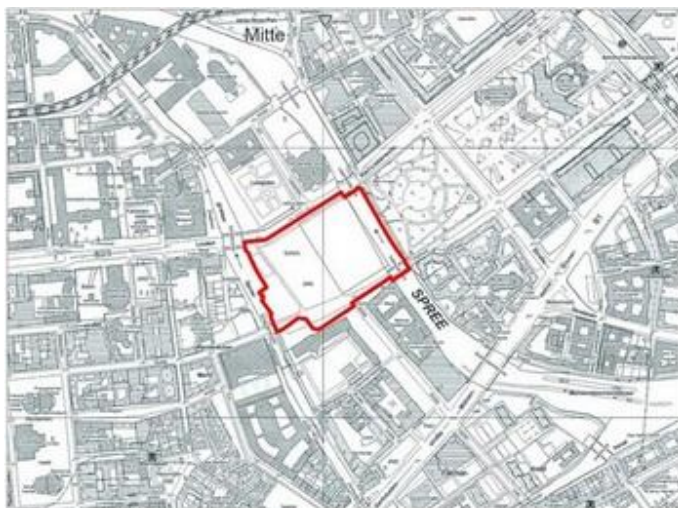

Zdroj: F-plan Berlin

Vedle územního plánu jsou na území Berlína vytvářeny také příslušné **regulační plány**, které umožňují využití půdy a stávajících staveb za účelem dalšího stavebního rozvoje.

V současné době lze jako aktuální uvést regulační plán výstavby Humboldtova fóra (Bebauungsplan I-219) v obvodu Berlín-střed. Tato replika dřívějšího císařského zámku má vyrůst na místě bývalého komunistického Paláce republiky, kde ve skutečnosti zámek před jeho poničením během druhé světové války a následném stržení stával. Podle původních předpokladů měla být tato stavba hotova již v roce 2014, ovšem z finančních a úsporných důvodů je konec odhadován až na rok 2019. Nová budova bude užívána především pro oblasti vědy, výzkumu a kultury.

Obrázek č. 19: Umístění Humboldtova fóra

Zdroj: Bebauungsplan I-219

Obrázek č. 20: Vítězný návrh italského architekta Franka Stelly

Zdroj: Bebauungsplan I-219

5. Komparace s pojetím v České republice

Cílem této kapitoly je provést srovnání v základních oblastech německého systému prostorového plánování s českým pojetím této problematiky. Toto vymezení následně poukáže na stěžejní výhody a nevýhody německého systému oproti tomu českému, což může určit základní skutečnosti, které mohou přispět k dalšímu vývoji systému prostorového plánování v České republice.

Velká rozdílnost vyplývá již z **pojetí systému plánování** v obou zemích. V Německu se jedná o prostorové plánování zaměřující se na důležité sociální, ekonomické či ekologické aspekty dalšího rozvoje. Zatímco Česká republika má tzv. duální systém, kterým se zásadně liší od většiny evropských států. Plánování území a rozvoje se tak v České republice skládá ze dvou navzájem propojených složek. Jedná se o politiku územního rozvoje a regionální politiku, kdy politika územního rozvoje se zaměřuje především na funkční využití území a regionální politika se snaží řešit meziregionální rozdíly a posílit konkurenceschopnost jednotlivých oblastí.

Odlišnost lze nalézt také v **administrativním uspořádání** států. Spolková republika Německo je z hlediska formy zřízení federací. Ta se dále člení na 16 spolkových zemí, které lze ve většině případů dále rozdělit na jednotlivé plánovací regiony, kterých na území Německa je 111. Regiony lze dále členit na obce. Velká míra kompetencí v oblasti prostorového plánování je svěřena jak spolkovým zemím, tak i jednotlivých regionům. Avšak největšími možnostmi disponují obce. Oproti Německu je Česká republika unitárním státem s historicky daným vysokým počtem obcí, kterým byly svěřeny také největší pravomoci v regionálním a územním rozvoji. Jednotlivé kraje, které představují regionální úroveň, jsou především koordinačními a konzultačními subjekty.

Jednou ze základních diferencí je bezpochyby také **tradice** prostorového plánování neboli doba, po kterou se tento způsob upravující všechny důležité aspekty rozvoje daného území v Německu nebo České republice uplatňuje. V Německu je možné nalézt počátky prostorového plánování již ve druhé polovině 19. století. Další rozvoj a posílení jeho pozice

nastalo během obou světových válek a zejména po skončení druhé světové války, kdy bylo zapotřebí obnovit zdevastovaná města a oblasti a přispět tak k nastartování jejich dalšího vývoje. Oproti tomu v České republice byla poválečná obnova země výrazně omezena v důsledku uplatňování systému centrálního plánování, který nikterak nerespektoval potřeby jednotlivých oblastí z hlediska efektivnosti rozvoje. První náznaky plánování území jsou patrné od přelomu 20. a 21. století, kdy začala být připravována a následně schvalována legislativa upravující tuto oblast.

V souvislosti s historickým vývojem plánování v obou zemích je důležité také zmínit odlišnost z hlediska **zkušeností** s jeho realizací. Jelikož se v Německu prostorové plánování praktikuje delší dobu než v České republice, lze jej označit za zkušenější zemi v této oblasti. Ovšem nelze opomenout, že jakmile bude v České republice systém plánování používán také přibližně šedesát let, stane se z ní země schopnější realizovat regionální a územní plány s co největší efektivností.

Se zaměřením na **legislativu** lze konstatovat, že první právní předpis v Německu byl přijat již v roce 1960. Jednalo se o Federální stavební zákon. V roce 1965 došlo ke schválení Zákona o prostorovém plánování, který byl naposledy aktualizován v roce 2009 a určuje základní principy, zásady, pojmy nebo způsoby spolupráce v rámci prostorového plánování. Mezitím ještě v roce 1971 z důvodu nutné poválečné obnovy měst vešel v platnost Zákon o rozvoji měst, který byl zhruba za dalších patnáct let sloučen s Federálním stavebním zákonem ve Stavební řád, tedy jeden plánovací zákon. Vedle uvedených federálních zákonů vytváří ještě každá spolková země samostatný státní plánovací zákon a národní rozvojové plány nebo programy, na regionální úrovni jsou sestavovány regionální plány a na obecní úrovni územní a regulační plány.

Z důvodu duálního systému plánování existuje v České republice také dvojí právní úprava. Na národní úrovni jsou nejdůležitějšími právními předpisy Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu. Oblast regionální politiky potom upravuje Zákon č. 248/2000 Sb., o podpoře regionálního rozvoje. Důležitost mají také dva základní nástroje, kterými jsou Politika územního rozvoje a Strategie regionálního rozvoje. Na regionální úrovni se následně povinně vytvářejí Programy rozvoje krajů. Místní úroveň představovaná jednotlivými městy

a obcemi není povinna mít Programy rozvoje měst a obcí, ovšem ty jsou potřebné pro čerpání finanční pomoci ze zdrojů Evropské unie.

Z hlediska **institucionální struktury** je systém plánování v Německu složitějším případem. Na národní úrovni je za prostorové plánování na úrovni federace zodpovědná Spolková vláda a na vnitrostátní úrovni především Spolkové ministerstvo dopravy, výstavby a rozvoje měst. Vedle tohoto ministerstva se na řízení podílí také tzv. federální agentury, kam z důvodu zaměření na prostorové plánování lze zařadit Spolkový úřad pro stavební a územní plánování, Spolkový úřad životního prostředí nebo Spolkových úřad pro ochranu přírody. Na zemské úrovni je zodpovědnost svěřena zemským vládám v jednotlivých spolkových zemích. Regionální sdružení vytvářená obcemi potom nesou odpovědnost za prostorové plánování na regionální úrovni v rámci tzv. plánovacích regionů. Nejnižší ale nejdůležitější stupeň plánování, který představuje obecní neboli místní úroveň, je řízena jednotlivými obcemi nebo na základě spolupráce mezi městy a obcemi.

V České republice patří mezi odpovědné orgány za územní a regionální plánování na národní úrovni Ministerstvo pro místní rozvoj České republiky. Na krajské úrovni je plánování svěřeno jednotlivým krajským zřízením, jejichž náplní je výkonná a koncepční činnost v oblasti regionálního rozvoje. Plánovací činnosti na obecní úrovni vykonávají příslušné obce a stejně jako v případě Německa lze tento stupeň označit za nejdůležitější v rámci systému plánování.

Z vymezení institucionální struktury vyplývá také odlišnost v **počtu úrovní**, na kterých je plánování realizováno. V Německu se aplikuje na čtyři úrovně – celostátní, zemskou, regionální a obecní. Česká republika disponuje jen třemi úrovněmi – národní, krajská a obecní. Tato skutečnost je dána zejména větší rozlohou Spolkové republiky Německo a tudíž větší potřebností detailněji tento prostor plánovat.

Odlišnost vyplývá také ze **zaměření** systému plánování, kdy v Německu se v minulosti soustřeďoval zejména na poválečnou obnovu měst a opětovného nastartování jejich rozvoje. V současné době jsou jednotlivé prostorové plány sestavovány především z důvodu sociálního rozvoje měst a odstranění nebo alespoň zmírnění sociálních problémů, podpory a ochrany

životního prostředí, přírody a krajiny, zkvalitnění a rozšíření sítí dopravní infrastruktury. Plánování České republiky se zaměřuje především na meziregionální rozdíly, problematiku nezaměstnanosti nebo úpadku některých dříve tradičních odvětví.

Oproti České republice je v Německu kladen větší důraz na **účast veřejnosti** při tvorbě jednotlivých plánů. I v případě, že u daného plánu není ze zákona nutné zajistit účast veřejnosti, stává se to v Německu běžnou praxí. Postupem času je tedy stále častěji užívána.

Zároveň ve Spolkové republice Německo dochází ve větší míře k vytvoření a následné realizaci **spolupráce mezi městy a obcemi**. Tato kooperace je velmi vítána a podporována ze strany Spolkové vlády a jednotlivých spolkových zemí, jelikož se tak obcím umožňuje uskutečňovat prostorové plánování, které by bylo zejména pro malé obce velmi finančně náročné. V České republice se lze také s různými formami spolupráce setkat, ale nejsou bohužel tak časté.

Z hlediska **dostupnosti příslušných plánů pro veřejnost** jsou oba dva systémy na obdobné úrovni. Ovšem jako nevýhodu pro německé prostorové plánování je možné označit, že ačkoliv se plány dají zpravidla bez větších obtíží na internetových stránkách daného subjektu nalézt, často absentují vysvětlující popisky a legendy zejména k jednotlivým grafům a schémátům, což je v mnohastráňkovém plánu velmi nepraktické. Zpravidla bývají k dispozici v samostatném souboru umístěném u plánu.

Závěr

Prostorové plánování ve Spolkové republice Německo se začalo vyvíjet již ve druhé polovině 19. století. Od té doby zaznamenalo řadu změn, postupně se vyvíjelo a v souvislosti s tím také oblasti jeho zaměření. Německé prostorové plánování se dříve soustředilo zejména na poválečnou obnovu a rozvoj měst, později se dostala do popředí ochrana životního prostředí nebo sociální problematika.

Rozdělení pravomocí v rámci prostorového plánování je určeno dle hierarchického uspořádání jednotlivých úrovní. Hlavní odpovědnost za plánování na celostátní (federální) úrovni byla svěřena Spolkovému ministerstvu dopravy, výstavby a rozvoje měst a Spolkové vládě. Jejich činnost spočívá především ve vytváření základních koncepcí a programů pro celostátní prostorový rozvoj. Z nich musí posléze vycházet při tvorbě Národních rozvojových plánů nebo programů příslušné spolkové země, které jsou zodpovědné za plánování na zemské úrovni. Dalším stupněm je regionální úroveň, na které se prostorové plánování odehrává v rámci tzv. plánovacích regionů prostřednictvím regionálních plánů. Největší důležitost má úroveň místní, která přísluší jednotlivým obcím. Ty pro potřeby svého plánování sestavují územní plán zaměřený na funkční využití území a regulační plán obsahující záměry dalšího stavebního vývoje.

Realizace prostorového plánování v Německu vychází ze tří základních principů. Prvním je běžně užívaný princip subsidiarity znamenající realizaci plánování na co možné nejnížší plánovací úrovni. Jeho podstata tedy spočívá v decentralizaci. Dále se zde uplatňuje princip autonomie obecního plánování spočívající v nezávislosti a zodpovědnosti obce za plánování na jejím území. Posledním principem je pravidlo tzv. vyrovnávání vlivu, které zdůrazňuje vzájemnou spolupráci a kooperaci.

V rámci německého prostorového plánování je kladen důraz také na hodnocení vlivů prostorových plánů na životní prostředí a přírodu. Již součástí tvorby těchto plánů zahrnuje zhodnocení životního prostředí v důsledku možných dopadů na jeho jednotlivé složky. Negativní důsledky je proto nutné bezpodmínečně řešit. Klasifikace takovýchto vlivů se nejprůběžněji zkoumá především v chráněných přírodních oblastech, národních parcích,

chráněných krajinných oblastech, přírodních parcích a biosférických rezervacích.

Vedle výše vyjmenovaných oblastí je prostorové plánování specificky vymezeno také na té části německého území, která přísluší k Severnímu a Baltskému moři, protože se jedná o tzv. výlučné hospodářské zóny. Ty jsou využívány především k námořní dopravě, rybolovu nebo pro výzkum. Z důvodu rostoucí dynamiky těchto činností byly vytvořeny speciální prostorové plány s cílem ochrany tamějšího životního prostředí.

Konkrétní případy prostorových plánů byly v rámci diplomové práce aplikovány na zemskou, regionální a místní úroveň. K přiblížení zemské úrovně byl užit Národní rozvojový plán Severního Porýní-Vestfálska, na regionální úrovni se jednalo o regionální plán Středního Durynska a v případě místní úrovně šlo o územní a regulační plán Berlína.

Národní rozvojový plán Severního Porýní-Vestfálska jako praktický příklad realizace prostorového plánu na zemské úrovni se zaměřuje zejména na plánování vnitrostátních a transevropských dopravních sítí, obchodních činností a využití zemědělské půdy. Opomenuta není ani oblast Porýní-Porúří, která jakožto jedna z předních evropských konurbací je pro celou spolkovou zemi důležitá z hlediska ekonomické výkonnosti i mezinárodního hospodářského významu.

V jádru spolkové země Durynsko se nachází region Střední Durynsko, který realizuje prostorové plánování prostřednictvím svého regionálního plánu. Ten se zabývá především vlivem demografických změn na další vývoj regionu, rozvojem sídelní struktury nebo vývojem dopravní infrastruktury. Jelikož se na území Středního Durynska nachází důležité zdroje pitné vody a dřeva, není opomenuta ani problematika životního prostředí.

Hlavní město Berlín vytváří na základě kompetencí vyplývajících z místní úrovně prostorového plánování plány zaměřené na jeho další územní a stavební rozvoj. Územní plán si klade za cíl především dosažení stejných podmínek pro život na předměstích jednotlivých berlínských obvodů. Obsahuje také opatření ve vztahu k ochraně přírody a životního prostředí, konkrétně se jedná o snížení znečištění ovzduší a hluku v důsledku silniční dopravy ve městě. Regulační plány vymezují možnosti stavebního rozvoje v souvislosti s chystanými stavebními úpravami. Aktuálně je takto řešena např. výstavba Humboldtova fóra ve středu Berlína.

Ze srovnání systému prostorového plánování v Německu s přístupem uplatňovaným v České republice je možné vymezit základní odlišnosti. Vyplývají již z orientace plánování na stěžejní rozvojové problémy dané země. V Německu se jedná především o problematiku sociální, životního prostředí a infrastruktury. Česká republika se soustřeďuje spíše na rozdíly mezi regiony, upadající odvětví a problematiku nezaměstnanosti.

Nespornou výhodou německého systému oproti českému je jeho mnoholetá tradice v uplatňování plánování území a rozvoje. Z toho plyne také větší míra zkušeností s jeho realizací. Ovšem v tomto ohledu by se mohla v budoucnu Česká republika stát schopnější z hlediska efektivnějšího uplatňování regionálních a územních plánů. Dále se v Německu mnohem více zdůrazňuje účast veřejnosti jako součást přípravy prostorových plánů. Její role nabírá stále více na významu, ačkoli není mnohdy ze zákona povinná. Nevýhodou českého systému je bezpochyby také nižší míra spolupráce mezi obcemi, která může výrazně usnadnit tvorbu a následnou realizaci příslušných plánů. Německé pojetí lze také označit za jednodušší vzhledem k českému, jelikož se jedná o jednotný komplexní systém prostorového plánování. Oproti tomu je v České republice uplatňován tzv. duální systém, který se skládá z politiky územního rozvoje a regionální politiky.

Vedle výhod disponuje německé prostorové plánování také několika aspekty, které jsou naopak v rámci českého plánování srozumitelnější a lépe pojaté. Jedná se zejména o institucionální uspořádání zodpovědné za realizaci plánování. V důsledku odlišného státního uspořádání, kdy Německo je federací, připadá na německý systém složitější institucionální struktura než v případě České republiky. Z praktického hlediska lze jako nevýhodu německého prostorového plánování označit horší navigační schopnost internetových stránek poskytujících informace v rámci tohoto oboru osobám, které jejich prostředí příliš neznají. V rámci jednotlivých prostorových plánů lze jako negativní hodnotit také častou absenci interpretujících údajů.

Z výše uvedených výhod německého uspořádání prostorového plánování plynou podněty, které mohou napomoci k dalšímu rozvoji systému plánování v České republice. Jedná se zejména o vyšší míru zapojení veřejnosti do plánování a využití vzájemné kooperace mezi obcemi. K zefektivnění českého plánování by bezpochyby přispělo také sjednocení do uceleného systému.

Zdroje

Klasické zdroje

- [1] **DAMBORSKÝ, M. (2008):** Prostorový rozvoj In: WOKOUN, R. – MALINOVSKÝ, M. a kol. (2008): Regionální rozvoj (výchozí diskuse regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování). Praha: Linde. 475 s. ISBN 978-80-7201-699-0, s. 11-21
- [2] **Encyklopedie Universum (2003):** odpovědní redaktori Jůzlová, Jana a Kočí, Antonín, vedoucí autorského kolektivu Čermák, Josef. 1. vydání. Praha: Knižní klub. 1 303 s. ISBN 80-242-1069-X
- [3] **LARSSON, G. (2006):** Spatial Planning System in Western Europe. Stockholm: IOS Press. Royal Institute of Technology. 288 p. ISBN 1-58603-656-4
- [4] **MAIER, K. – ČTYROKÝ, J. (2000):** Ekonomika územního rozvoje. 1 vydání. Praha: Grada Publishing, spol. s r.o. 142 s. ISBN 80-7169-644-7
- [5] **MATOUŠEK, V. (1994):** Prostorové plánování v hospodářsky vyspělých evropských zemích. Příloha časopisu Výstavba a architektura č. 2/1994. Praha: Výzkumný ústav výstavby a architektury. 33 s. ISBN 80-85124-61-0
- [6] **Německo (2008):** hlavní přispěvatelé Egert-Romanowska, Joanna a Omilanowska, Małgorzata. 3. rozšířené vydání. Praha: Ikar. 608 s. ISBN 978-80-249-0998-1
- [7] **PŮČEK, M. (2009):** Strategické versus územní plánování. Urbanismus a územní rozvoj – ročník XII – číslo 1-2/2009, s. 3-9
- [8] **SCHOLL, B. – ELGENDY, H. – NOLLERT, M. (2007):** Raumplanung in Deutschland – Formeller Aufbau und zukünftige Aufgaben. Karlsruhe: Institut für Städtebau und Landesplanung. Universität Karlsruhe. 76 s. ISBN 978-3-86644-162-0
- [9] **STARZYCZNÁ, H. (2007):** Prostorová ekonomika. 1. vydání. Karviná: Slezská univerzita v Opavě. Obchodně podnikatelská fakulta v Karviné. 197 s. ISBN 978-80-7248-439-3

- [10] **VITURKA, M. – ŘEHÁK, S. – VANČURA, M. (2004):** Regionální geografie Evropy a ČR. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita. Ekonomicko-správní fakulta. 126 s. ISBN 80-210-3504-8
- [11] **WOKOUN, R. (2008a):** Regionální politika In: WOKOUN, R. – MALINOVSKÝ, M. a kol. (2008): Regionální rozvoj (východiska regionálního rozvoje, regionální politika, teorie, strategie a programování). Praha: Linde. 475 s. ISBN 978-80-7201-699-0, s. 21-39
- [12] **WOKOUN, R. (2008b):** Zkušenosti vybraných zemí s ovlivněním prostorového rozvoje In: WOKOUN, R. – ČERVENÝ, M. a kol. (2008): Ekonomika v prostoru – svět, střední Evropa, EU, OECD, ČR. Praha: Linde. 189 s. ISBN 978-80-7201-698-3, s. 70-97

Internetové zdroje

- [1] **abcHistory.cz (2011):** Teritoria – zahraničí. Dějiny Německa. Citováno dne 4.6.2011. Dostupné na www: <http://www.abchistory.cz/dejiny-nemecka.htm>
- [2] **Agenda 21 (2011):** Základní informace o MA 21. Agenda 21. Citováno dne 8. 7. 2011. Dostupné na <http://ma21.cenia.cz/Z%C3%A1kladn%C3%ADinformace/Agenda21/tabid/101/language/cs-CZ/Default.aspx>
- [3] **BA (2011a):** Arbeitslosigkeit in Deutschland – Zeitreihe. Citováno dne 11.6.2011. Dostupné na www: <http://statistik.arbeitsagentur.de/Statischer-Content/Statistik-nach-Themen/Zeitreihen/Generische-Publikationen/Arbeitslosigkeit-Deutschland-Zeitreihe.xls>
- [4] **BA (2011b):** Arbeitsmarkt nach Regionen. Arbeitslosenquoten im Jahresdurchschnitt 2010. Länder. Citováno dne 11.6.2011. Dostupné na www: http://www.pub.arbeitsagentur.de/hst/services/statistik/000000/html/start/karten/aloq_land_jahr.html
- [5] **BA (2011c):** Arbeitsmarkt nach Regionen. Arbeitslosenquoten im Juli 2011. Länder. Citováno dne 21.8.2011. Dostupné na www: http://www.pub.arbeitsagentur.de/hst/services/statistik/000000/html/start/karten/aloq_land.html

- [6] **BiB (2011)**: Demografischer Überblick. Langfristige Trends. Citováno dne 11. 6. 2011. Dostupné na [www: http://www.bib-demografie.de/cln_108/nn_750722/DE/DatenundBefunde/Ueberblick/demogr_trends.html](http://www.bib-demografie.de/cln_108/nn_750722/DE/DatenundBefunde/Ueberblick/demogr_trends.html)
- [7] **BMVBS (2011a)**: Verkehr und Mobilität. Verkehrsträger. Straße. Citováno dne 25.5.2011. Dostupné na [www: http://www.bmvbs.de/DE/VerkehrUndMobilitaet/Verkehrstraeger/Strasse/strasse_node.html](http://www.bmvbs.de/DE/VerkehrUndMobilitaet/Verkehrstraeger/Strasse/strasse_node.html)
- [8] **BMVBS (2011b)**: Verkehr und Mobilität. Verkehrsträger. Schiene. Citováno dne 25.5.2011. Dostupné na [www: http://www.bmvbs.de/DE/VerkehrUndMobilitaet/Verkehrstraeger/Schiene/schiene_node.html](http://www.bmvbs.de/DE/VerkehrUndMobilitaet/Verkehrstraeger/Schiene/schiene_node.html)
- [9] **BMVBS (2011c)**: Verkehr und Mobilität. Verkehrsträger. Wasser. Citováno dne 25.5.2011. Dostupné na [www: http://www.bmvbs.de/DE/VerkehrUndMobilitaet/Verkehrstraeger/Wasser/wasser_node.html](http://www.bmvbs.de/DE/VerkehrUndMobilitaet/Verkehrstraeger/Wasser/wasser_node.html)
- [10] **BSH (2011)**: Meeresnutzung. Raumordnung in der AWZ. Citováno dne 7. 7. 2011. Dostupné na [www: http://www.bsh.de/de/Meeresnutzung/Raumordnung_in_der_AWZ/index.jsp](http://www.bsh.de/de/Meeresnutzung/Raumordnung_in_der_AWZ/index.jsp)
- [11] **BusinessInfo.cz (2011)**: Úplné otevření německého a rakouského pracovního trhu od května 2011. Citováno dne 11.6.2011. Dostupné na [www: http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/duben-2011/rakousko-nemecko-pracovni-trh-otevren/1001947/60223/](http://www.businessinfo.cz/cz/clanek/duben-2011/rakousko-nemecko-pracovni-trh-otevren/1001947/60223/)
- [12] **CIA (2011)**: The World Factbook Germany. Citováno dne 20.5.2011. Dostupné na [www: https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gm.html](https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/gm.html)
- [13] **Deutscher Bundestag (2011)**: Plenum. Sitzverteilung. Citováno dne 25.5.2011. Dostupné na [www: http://www.bundestag.de/bundestag/plenum/sitzverteilung.html](http://www.bundestag.de/bundestag/plenum/sitzverteilung.html)
- [14] **Die Bundesregierung (2011)**: Bundesregierung. Bundesministerien. Citováno dne 25.5.2011. Dostupné na [www: http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/Bundesministerien/bundesministerien.html](http://www.bundesregierung.de/Webs/Breg/DE/Bundesregierung/Bundesministerien/bundesministerien.html)

- [15] **Eurostat (2010):** NUTS – Nomenclature of territorial units for statistics. Coresponde tables. National Structures (EU). Citováno dne 12.6.2011. Dostupné na [www: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/correspondence_tables/national_structures_eu](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/correspondence_tables/national_structures_eu)

- [16] **Initiative Luftverkehr (2010):** Luftverkehrskompass 2010. Citováno dne 25.5.2011. Dostupné na [www: http://www.initiative-luftverkehr.de/fileadmin/Downloads/Luftverkehrskompass_2010.pdf](http://www.initiative-luftverkehr.de/fileadmin/Downloads/Luftverkehrskompass_2010.pdf)

- [17] **International Institute for Sustainable Development (2011):** What is Sustainable Development? Citováno dne 11.6.2011. Dostupné na [www: http://www.iisd.org/sd/](http://www.iisd.org/sd/)

- [18] **KRAPPWEIS, S. (2011):** Regionalplanung in Deutschland. Citováno dne 6. 7. 2011. Dostupné na [www: http://planung-tu-berlin.de/Profil/Regionalplanung.htm](http://planung-tu-berlin.de/Profil/Regionalplanung.htm)

- [19] **MMR ČR (2011):** Územní agenda EU. Územní agenda EU (Territorial agenda of the European Union). Citováno dne 9. 7. 2011. Dostupné na [www: http://www.mmr.cz/Uzemni-agenda-EU/Informace-o-dokumentu--Uzemni-agenda-EU--%28Territor](http://www.mmr.cz/Uzemni-agenda-EU/Informace-o-dokumentu--Uzemni-agenda-EU--%28Territor)

- [20] **Natura 2000 (2011):** About. Citováno dne 8. 7. 2011. Dostupné na [www: http://www.natura.org/about.html](http://www.natura.org/about.html)

- [21] **Reiseauskunft Deutschland Touristinformation (2011):** Deutsche Inseln. Citováno dne 20.5.2011. Dostupné na [www: http://www.reise-deutschland.de/inseln.php](http://www.reise-deutschland.de/inseln.php)

- [22] **SBD (2010a):** Statistische Jahrbuch 2010 für die Bundesrepublik Deutschland. Citováno dne 11.6.2011. Dostupné na [www: http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/SharedContent/Oeffentlich/B3/Publikation/Jahrbuch/StatistischesJahrbuch,property=file.pdf](http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/SharedContent/Oeffentlich/B3/Publikation/Jahrbuch/StatistischesJahrbuch,property=file.pdf)

- [23] **SBD (2010b):** Gesundheit. Todesursachen in Deutschland. Citováno dne 10.6.2011. Dostupné na [www: http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Publikationen/Fachveroeffentlichungen/Gesundheit/Todesursachen/Todesursachen2120400097004,property=file.pdf](http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Publikationen/Fachveroeffentlichungen/Gesundheit/Todesursachen/Todesursachen2120400097004,property=file.pdf)

- [24] **SBD (2011a)**: Bruttoinlandsprodukt 2010 für Deutschland. Citováno dne 12.6.2011. Dostupné na [www: http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Presse/pk/2011/BIP2010/Pressebrochure_BIP2010.property=file.pdf](http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Presse/pk/2011/BIP2010/Pressebrochure_BIP2010.property=file.pdf)
- [25] **SBD (2011b)**: Deutsche Wirtschaft 1. Quartal 2011. Citováno dne 12.6.2011. Dostupné na [www: http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Publikationen/Fachveroeffentlichungen/VolkswirtschaftlicheGesamtrechnungen/DeutscheWirtschaftQuartal.property=file.pdf](http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Content/Publikationen/Fachveroeffentlichungen/VolkswirtschaftlicheGesamtrechnungen/DeutscheWirtschaftQuartal.property=file.pdf)
- [26] **SBD (2011c)**: Webere Themen. Außenhandel. Citováno dne 12.6.2011. Dostupné na [www: http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Aussenhandel/Aussenhandel.psm](http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Aussenhandel/Aussenhandel.psm)
- [27] **SBD (2011d)**: Weitere Themen. Verkehr. Unternehmen, Infrastruktur, Fahrzeugbestand. Citováno dne 25.5.2011. Dostupné na [www: http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Verkehr/VerkehrsmittelbestandInfrastruktur/VerkehrsmittelbestandInfrastruktur.psm](http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Verkehr/VerkehrsmittelbestandInfrastruktur/VerkehrsmittelbestandInfrastruktur.psm)
- [28] **SBD (2011e)**: Weitere Themen. Verkehr. Verkehrsunfälle. Citace dne 25.5.2011. Dostupné na [www: http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Verkehr/Verkehrsunfaelle/Verkehrsunfaelle.psm](http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Verkehr/Verkehrsunfaelle/Verkehrsunfaelle.psm)
- [29] **SBD (2011f)**: Bevölkerung. Bevölkerungsstand. Citováno dne 4.6.2011. Dostupné na [www: http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Bevoelkerung/Bevoelkerung.psm?jsessionid=EFCECA9A15008866C3B1150FE51F5D71.internet2](http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Bevoelkerung/Bevoelkerung.psm?jsessionid=EFCECA9A15008866C3B1150FE51F5D71.internet2)
- [30] **SBD (2011g)**: Bevölkerung. Geburten und Sterbefälle. Citováno dne 4.6.2011. Dostupné na [www: http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Bevoelkerung/GeburtenSterbefaelle/GeburtenSterbefaelle.psm](http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Bevoelkerung/GeburtenSterbefaelle/GeburtenSterbefaelle.psm)

- [31] **SBD (2011h):** Bevölkerung, Migration und Integration. Citováno dne 4.6.2011. Dostupné na [www: http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Bevoelkerung/MigrationIntegration/MigrationIntegration.psml](http://www.destatis.de/jetspeed/portal/cms/Sites/destatis/Internet/DE/Navigation/Statistiken/Bevoelkerung/MigrationIntegration/MigrationIntegration.psml)
- [32] **Statistisches Ämter des Bundes und der Länder (2010):** Erwerbstätigkeit. Erwerbstätige nach Wirtschaftsbereichen. Citováno dne 10.6.2011. Dostupné na [www: http://www.statistik-portal.de/Statistik-Portal/de_jb02_jahrtab10.asp](http://www.statistik-portal.de/Statistik-Portal/de_jb02_jahrtab10.asp)
- [33] **Statistisches Ämter des Bundes und der Länder (2011):** Gebiet und Bevölkerung. Fläche und Bevölkerung. Citováno dne 4.6.2011. Dostupné na [www: http://www.statistik-portal.de/Statistik-Portal/de_jb01_jahrtab1.asp](http://www.statistik-portal.de/Statistik-Portal/de_jb01_jahrtab1.asp)
- [34] **Strukturální fondy EU (2011):** Programy 2007 – 2013. Evropská územní spolupráce. ESPON 2013. Citováno dne 8. 7. 2011. Dostupné na [www: http://www.strukturalni-fondy.cz/getdoc/315f1db6-9a43-4563-85f0-e086cce7e50c/ESPON-2013](http://www.strukturalni-fondy.cz/getdoc/315f1db6-9a43-4563-85f0-e086cce7e50c/ESPON-2013)
- [35] **Univerzita Palackého v Olomouci (2007):** Metoda strategického prostorového plánování. Olomouc: Přírodovědecká fakulta. Katedra geoinformatiky. Citováno dne 9.6.2011. Dostupné na [www: http://www.regionhranicko.cz/dokumenty/projekty/19/vystupy/metodika_prostoroveho_planovani.pdf](http://www.regionhranicko.cz/dokumenty/projekty/19/vystupy/metodika_prostoroveho_planovani.pdf)
- [36] **VASAB 2010 (2011):** Organisation. Committee on Spatial Planning and Development. General info. Citováno dne 8. 7. 2011. Dostupné na [www: http://www.vasab.org/?id=6](http://www.vasab.org/?id=6)
- [37] **WALTEROVÁ, E. (2011):** Články. Základní vzdělávání. Struktura vzdělávacího systému v Německu. Metodický portál inspirace a zkušeností učitelů. Citováno dne 11.6.2011. Dostupné na [www: http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/510/STRUKTURA-VZDELAVACIHO-SYSTEMU-V-NEMECKU.html/](http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/510/STRUKTURA-VZDELAVACIHO-SYSTEMU-V-NEMECKU.html/)

Ostatní zdroje

- [1] Bebauungsplan I-219
- [2] Evropská charta územního/prostorového plánování
- [3] Flächennutzungsplan für Berlin
- [4] Grundgesetz für die Bundesrepublik Deutschland
- [5] Landesentwicklungsplan Nordrhein-Westfalen
- [6] Raumordnungsbericht 2005
- [7] Raumordnungsgesetz
- [8] Raumordnungsplan für die deutsche ausschließliche Wirtschaftszone in der Nordsee
- [9] Raumordnungsplan für die deutsche ausschließliche Wirtschaftszone in der Ostsee
- [10] Regionalplan Mittelthüringen

Seznam grafů

Graf č. 1: Vývoz německého zboží v roce 2010

Graf č. 2: Podíl jednotlivých oblastí na tvorbě HDP v roce 2010

Graf č. 3: Věková struktura obyvatelstva

Graf č. 4: Vývoj nezaměstnanosti

Seznam obrázků

Obrázek č. 1: Mapa spolkových zemí

Obrázek č. 2: Mapa Německa

Obrázek č. 3: Metropolitní oblasti

Obrázek č. 4: Suburbanizační procesy (přistěhovalci z jádrových oblastí měst)

Obrázek č. 5: Funkční potenciál venkovských oblastí

Obrázek č. 6: Vymezení oblasti se zvýšenou potřebou plánování v Severním moři

Obrázek č. 7: Vymezení oblasti se zvýšenou potřebou plánování v Baltském moři

Obrázek č. 8: Rozdělení Severního Porýní-Vestfálska na vládní obvody

Obrázek č. 9: Vysokorychlostní železniční síť Severního Porýní-Vestfálska

Obrázek č. 10: Veřejná a mezinárodní doprava Severního Porýní-Vestfálska

Obrázek č. 11: Region Střední Durynsko

Obrázek č. 12: Vývoj obyvatelstva regionu Střední Durynsko v letech 2000 až 2005

Obrázek č. 13: Krajinné oblasti Středního Durynska

Obrázek č. 14: Rozdělení území Berlína na jednotlivé obvody

Obrázek č. 15: Grafické znázornění indexu městského rozvoje Berlína

Obrázek č. 16: Struktura územního rozvoje Berlína

Obrázek č. 17: Vymezení zelené zóny v Berlíně

Obrázek č. 18: Hluková mapa Berlína

Obrázek č. 19: Umístění Humboldtova fóra

Obrázek č. 20: Vítězný návrh italského architekta Franka Stelly

Seznam tabulek

Tabulka č. 1: Vývoj počtu narozených a zemřelých v letech 2000-2009

Tabulka č. 2: Obyvatelstvo v jednotlivých spolkových zemích (stav k 31. 12. 2009)

Seznam příloh

Příloha č. 1: Vývoj HDP v letech 2000 až 2010 (v %)

Příloha č. 2: Vývoj HDP v jednotlivých čtvrtletích od roku 2008 (v %)

Příloha č. 3: Odhad vývoje počtu živě narozených a zemřelých na 1 000 obyvatel v letech
1841 až 2050

Příloha č. 4: Průměrná míra nezaměstnanosti v roce 2010 v jednotlivých spolkových zemích

Příloha č. 5: Míra nezaměstnanosti v červenci 2011 v jednotlivých spolkových zemích

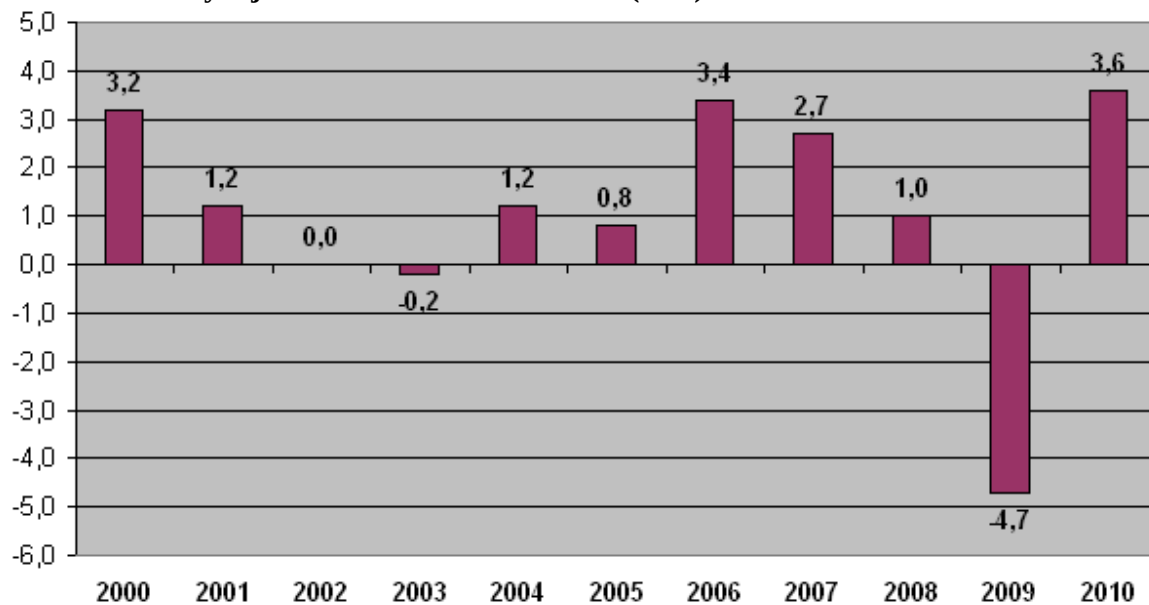
Příloha č. 6: Přehled spolkových ministerstev

Příloha č. 7: Pozice Německa v Evropě

Příloha č. 8: Plánovací regiony

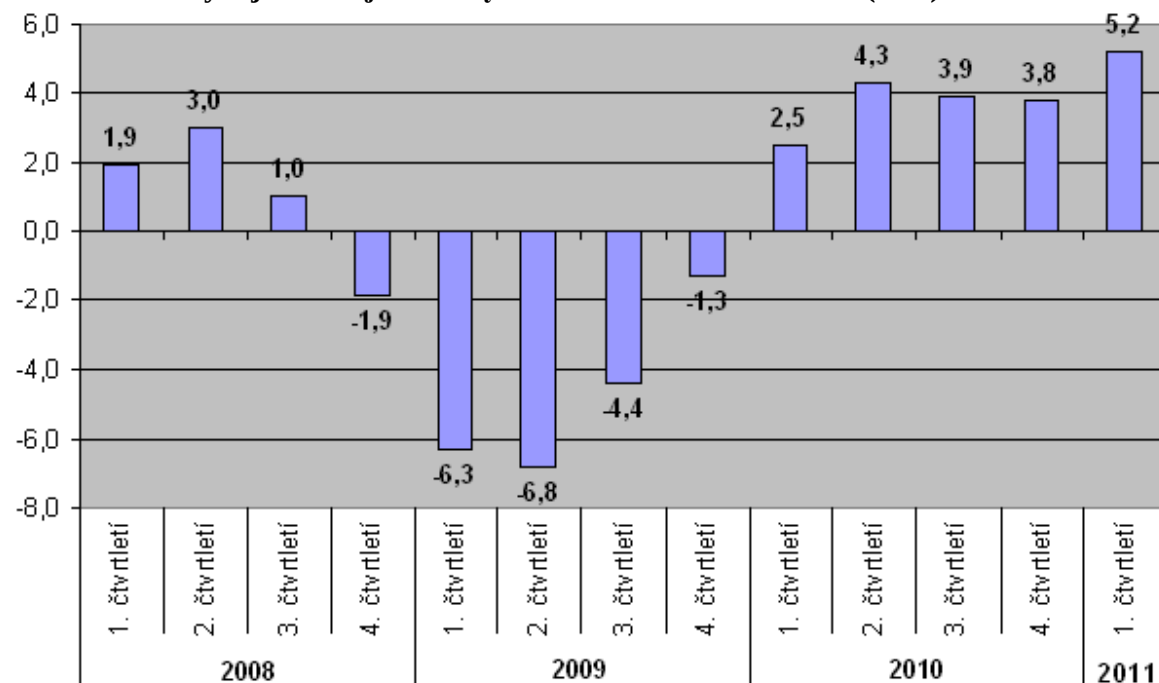
Přílohy

Příloha č. 1: Vývoj HDP v letech 2000 až 2010 (v %)

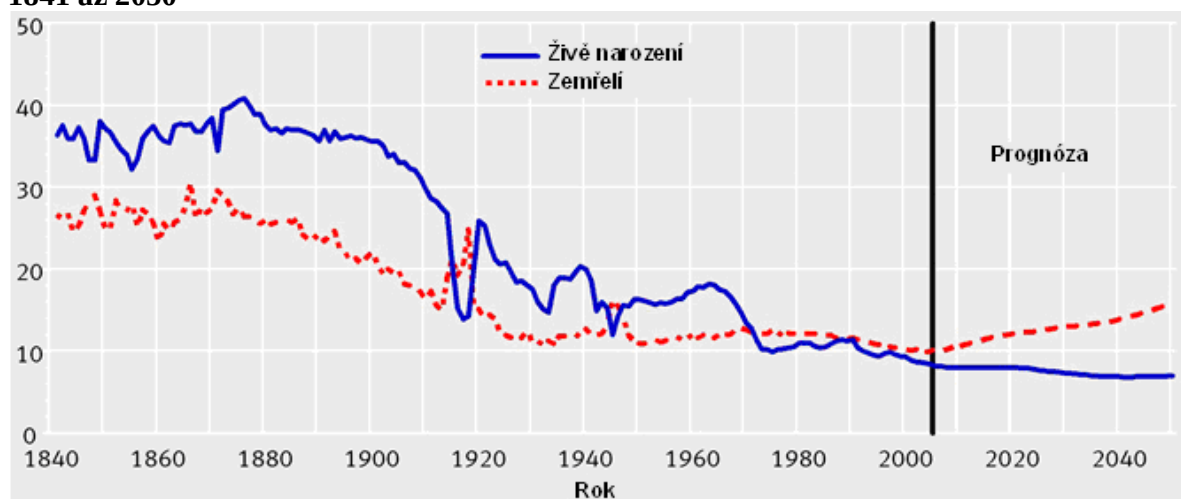
Zdroj: SBD (2011a)

Příloha č. 2: Vývoj HDP v jednotlivých čtvrtletích od roku 2008 (v %)

Zdroj: SBD (2011b)

Příloha č. 3: Odhad vývoje počtu živě narozených a zemřelých na 1000 obyvatel v letech 1841 až 2050

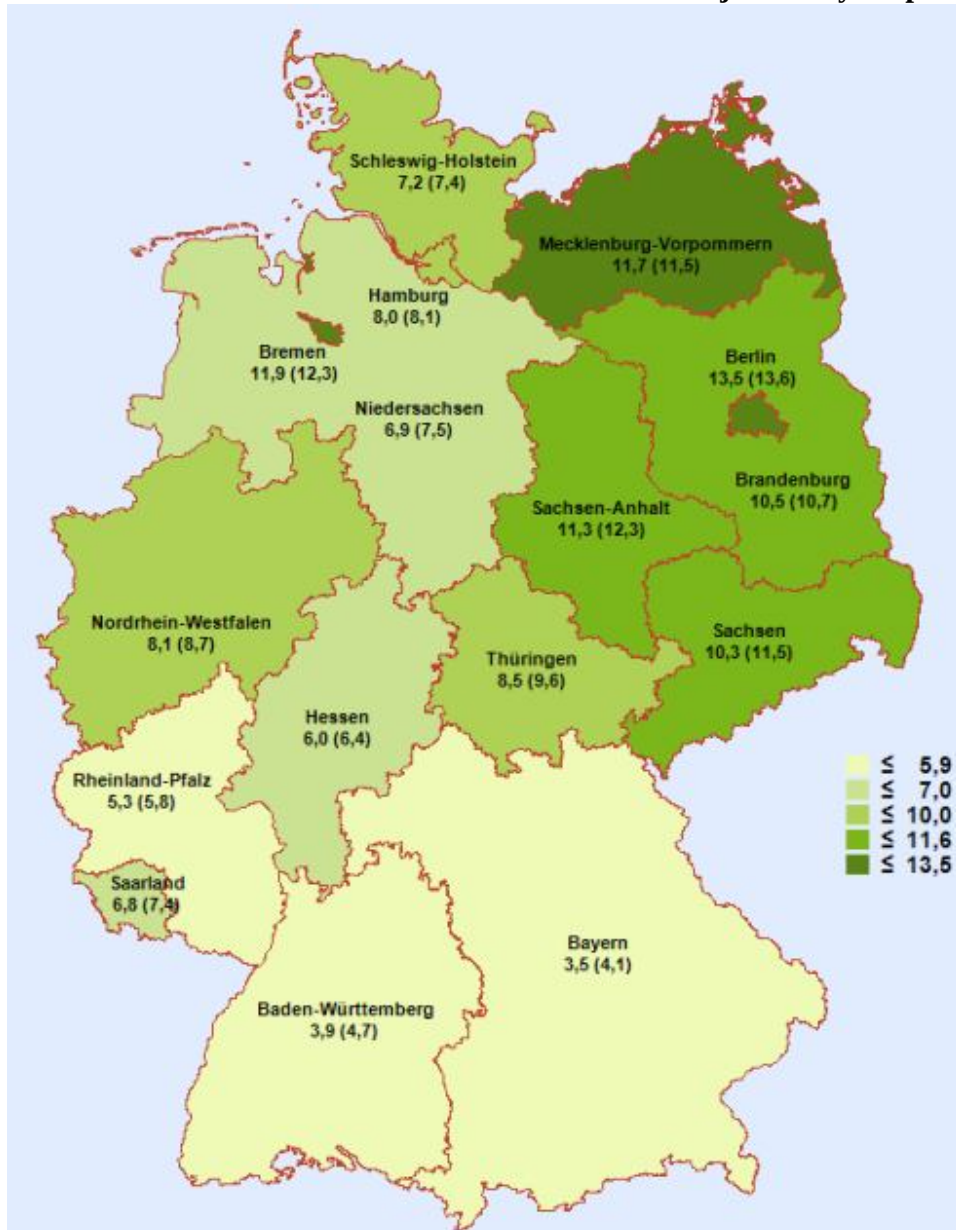
Zdroj: BiB (2011)

Příloha č. 4: Průměrná míra nezaměstnanosti v roce 2010 v jednotlivých spolkových zemích

Zdroj: BA (2011b)

Příloha č. 5: Míra nezaměstnanosti v červenci 2011 v jednotlivých spolkových zemích

Zdroj: BA (2011c)

Příloha č. 6: Přehled spolkových ministerstev

▪ Spolkové ministerstvo hospodářství a technologií (Bundesministerium für Wirtschaft und Technologie) - spolkový ministr: <i>Philipp Rösler</i>
▪ Spolkové ministerstvo vnitra (Bundesministerium des Innern) - spolkový ministr: <i>Hans-Peter Friedrich</i>
▪ Spolkové ministerstvo financí (Bundesministerium der Finanzen) - spolkový ministr: <i>Wolfgang Schäuble</i>
▪ Spolkové ministerstvo výživy, zemědělství a ochrany spotřebitele (Bundesministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz) - spolková ministryně: <i>Ilse Aigner</i>
▪ Spolkové ministerstvo pro rodinu, seniory, ženy a mládež (Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend) - spolková ministryně: <i>Kristina Schröder</i>
▪ Spolkové ministerstvo dopravy, výstavby a rozvoje měst (Bundesministerium für Verkehr, Bau und Stadtentwicklung) - spolkový ministr: <i>Peter Ramsauer</i>
▪ Spolkové ministerstvo pro vzdělání a výzkum (Bundesministerium für Bildung und Forschung) - spolková ministryně: <i>Annette Schavan</i>
▪ Spolkové ministerstvo zahraničí (Auswärtiges Amt) - spolkový ministr: <i>Guido Westerwelle</i>
▪ Spolkové ministerstvo spravedlnosti (Bundesministerium der Justiz) - spolková ministryně: <i>Sabine Leutheusser-Schnarrenberger</i>
▪ Spolkové ministerstvo práce a sociálních věcí (Bundesministerium für Arbeit und Soziales) - spolková ministryně: <i>Ursula von der Leyen</i>
▪ Spolkové ministerstvo obrany (Bundesministerium der Verteidigung) - spolkový ministr: <i>Thomas de Maiziére</i>
▪ Spolkové ministerstvo zdravotnictví (Bundesministerium für Gesundheit) - spolkový ministr: <i>Daniel Bahr</i>
▪ Spolkové ministerstvo pro životní prostředí, ochranu přírody a jadernou bezpečnost (Bundesministerium für Umwelt, Naturschutz und Reaktorsicherheit) - spolkový ministr: <i>Norbert Röttgen</i>
▪ Spolkové ministerstvo pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (Bundesministerium für wirtschaftliche Zusammenarbeit und Entwicklung) - spolkový ministr: <i>Dirk Niebel</i>

Zdroj: vlastní zpracování dle Die Bundesregierung (2011)

Příloha č. 7: Pozice Německa v Evropě

Zdroj: CIA (2011)

Příloha č. 8: Plánovací regiony

Spolková země	Označení oblasti	Počet
Bádensko-Württembersko	region	12
Bavorsko	region	18
Braniborsko	region	5
Dolní Sasko	okres	40
Durynsko	region	4
Hesensko	vládní obvod	3
Meklenbursko-Přední Pomořansko	region	4
Porýní-Falc	region	5
Sasko	plánovací region	5
Sasko-Anhaltsko	region	5
Severní Porýní-Vestfálsko	vládní obvod	5
Šlesvicko-Holštýnsko	plánovací oblast	5
Celkem		111

Zdroj: Krappweis (2011)